

ПРОЦЈЕНА ПОТРЕБА МЕДИЈСКОГ СЕКТОРА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Извјештај о проведеном
истраживању јавног мнијења
о потребама медијског
сектора у БиХ

Процјена потреба медијског сектора у Босни и Херцеговини

Извјештај о проведеном истраживању јавног
мнијења о потребама медијског сектора у БиХ

ISBN 978-92-9234-048-3

Ова публикација је произведена уз финансијску подршку Шведске и у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Босни и Херцеговини. Садржај ове публикације не одражава мишљења или ставове Шведске у Мисије ОЕБС-а у Босни и Херцеговини, осим ако није посебно наведено.

САДРЖАЈ:

УВОД	5
Позадина пројекта.....	5
Сврха и циљеви истраживања	6
ИЗВРШНИ РЕЗИМЕ	7
Главни налази истраживања	7
Препоруке	9
ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ	10
Основне информације.....	10
Тренинг анкетара	14
Контрола квалитета прикупљених података	15
Стопа одговора (Response Rate)	16
Социодемографска структура узорка	17
РЕЗУЛТАТИ	21
Резултати испитивања јавног мнијења и фокус група	21
Уводни дио.....	21
Најзанимљивији садржај, фактори који утичу на избор медија и повјерења у медије	25
Притисци, одговорност медија и легитимне реакције грађана	28
Везе с политиком и додатно плаћање медијских садржаја	32
Утицај медија на демократију у БиХ и важност информисања за свакодневни живот	35
Резултати анализе дубинских интервјуа	38
Процјена опште ситуације и проблема у медијима у БиХ.....	38
Безбједност новинара.....	40
Мушки и женски новинари	41
Фриленсери (Freelanceri)?	42
Процјена (не)зависности медија.....	42
Законски оквири функционисања медија.....	43
Удружење новинара БиХ	44
Улога образовања у развоју медија и новинарства у БиХ.....	45
ПРИЛОЗИ	47
Упитник за анкету с грађанима.....	47
Водич за фокус групе с грађанима	56
Водич за полуструктуриране интервјуе с представницима медија	59
Водич за полуструктуриране интервјуе с представницима полиције.....	60

УВОД

Позадина пројекта

Медијски сектор у Босни и Херцеговини (БиХ) суочава се с бројним препрекама. Сектор карактеришу велики број медија, константан пад маркетиншког прихода и политички притисци на уређивачку политику и медијске слободе. Постоје три јавна емitera, око 100 телевизијских станица, 150 радио-станица, 8 новинских агенција и 8 дневних листова, те бројни онлајн медији који се такмиче за приходе на скромном медијском тржишту.¹ Осим тога, пандемија Ковид-19 је снажно негативно утицала на медијски сектор у БиХ. Медији су претрпјели нагли пад прихода од оглашавања, а неки су били принуђени да отпусте новинаре и друге медијске професионалце. Упркос побољшању епидемиолошке ситуације и остваривању прихода током 2021. године, медији се и даље суочавају с финансијским посљедицама, а новинари су и даље неадекватно плаћени.

Политички притисци на медијски сектор су константни. Донације и субвенције из јавних буџета и комерцијалних уговора влада и јавних предузећа годинама су додјелјиване медијима кроз нетранспарентне и арбитрарне поступке указујући на могуће политичке и финансијске утицаје на уређивачке политике.²

Само у прошлој години, Удружење БХ новинари је забиљежило 69 случајева кршења слободе изражавања новинара и напада на новинаре, укључујући физичке нападе, интернетске и личне пријетње, клеветничке кампање и мобинг. Медијска заједница се залаже за нови закон о слободи информација који би обавезао јавне органе на проактивну транспарентност и за увођење закона о транспарентности власништва над медијима и финансирање медија из јавних буџета.

Тренутна ситуација онемогућава медијске слободе и капацитете медија да производе квалитетне и независне садржаје. Иако медији извјештавају о разним темама, извјештаји показују да је квалитет информација низак и да недостаје детаљно и специјализовано извјештавање о разним питањима укључујући економију и науку.

Осим тога, медијско извјештавање је оцијењено као свеукупно пристрасно јер је медијски сектор подијељен на етнонационалне и политичке линије, а дезинформације се производе у великим количинама, што се посебно показало током пандемије Ковид-19.³

Иако постоји опште разумијевање изазова, ризика и пријетњи с којима се медији у БиХ суочавају, прије провођења ове анализе није било тачних података о томе које конкретне мјере треба предузети да се побољша тешка ситуација у медијском сектору у БиХ.

Праћење ситуације показује да шира јавност, медијски радници, креатори политике и међународна заједница разумију политичке, финансијске, правне и безбједносне изазове који отежавају рад медија. Међутим, недостатак чврстих и свеобухватних података о природи и обиму ових питања и различитих потреба медијског сектора је кључан за развијање разумијевања обима проблема као и за развој ефикасног одговора.

¹ Подаци регистра Регулаторне агенције за комуникације БиХ и Савјета за штампу и онлајн медије БиХ. Такође: Санела Хоџић и Бранкица Петковић. Одрживост професионалног новинарства у пословном медијском окружењу Западног Балкана. ТАЦСО, 2020. <http://tacso.eu/wp-content/uploads/2020/09/Sustainability-of-Professional-Journalism-in-WB-Study-final.pdf>

² Обрасци финансирања медија из јавних буџета: политички притисци и финансијска нестабилност | MC_ONLINE (media.ba)

³ Анида Сокол. Пропаганда, Disinformation and Hate Models of Media and Communication in Bosnia and Herzegovina, 2020. <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2020/09/Research-publication-1-BiH-ENG.pdf>

Наведена питања су ријешена провођењем свеобухватне процјене потреба медијског сектора у БиХ, током које су услиједиле консултације с кључним актерима у сврху анализе података и прецизирања стварне природе проблема. То је такође помогло у развијању ефикасних мјера и препорука не само за будуће ангажовање свих релевантних актера у овој области, већ и за боље усмјеравање међународне подршке медијском сектору у наредним годинама.

Сврха и циљеви истраживања

Сврха истраживања је:

- ✓ разумјети потребе медија у БиХ;
- ✓ разумјети навике потрошње медија, перцепцију и потребе јавности;
- ✓ дати препоруке за даљни развој независних медија у БиХ.

Процјена потреба обухвата сљедеће сегменте:

- ✓ потребе за финансијским, стручним, техничким и другим капацитетима медија;
- ✓ положај и потребе медијских радника и новинара (укључујући и слободне новинаре-фриленсере), њихову способност да добију, производе и дијеле информације без суочавања са онлајн/офлајн пријетњама, нападима, узнемиравањем и било којим врстама притисака;
- ✓ тренутно стање у области слободе медија и потреба за унапређењем законских, регулаторних и саморегулаторних оквира за медије;
- ✓ навике и потребе јавности и њихов однос према медијима.

У овом извјештају су приказани резултати испитивања јавног мнијења у којем се приказују мишљења и ставови грађана БиХ по неким од наведених питања, као и мишљења и ставови професионалаца из медија и других области живота и рада који се дотичу рада медија.

РЕЗИМЕ

Главни налази истраживања

Генерално гледано, стање у медијима у Босни и Херцеговини грађани процјењују незадовољавајућим. Грађани показују низак степен повјерења у медије. Грађани сматрају да су медији значајно детерминисани цензуром и аутоцензуром које су условљене политичким и економским утицајем. Садржаји и кључне поруке које се путем медија пласирају имају негативан утицај на демократију и функционалност босанско-херцеговачког друштва. Информативне емисије се недвосмислено перципирају као политичка пропаганда с циљем одржавања тензија које изазивају политички фактори који одређују рад медија.

Према мишљењу грађана БиХ, медији су засићени неистинитим информацијама, говором мржње и необјективним информисањем, а безбједност новинара се процјењује као незадовољавајућа. Један од разлога за то је велики политички притисак на медије, а са друге стране непримјењивање или непостојање законских оквира који би регулисали област медија.

Већина испитаника у проведеном истраживању је сагласна у процјени да је ситуација на онлајн медијима значајно боља него на ТВ-у, радију и штампи. Поред ослобађања медија од политичке и економске зависности, унапређења законских норматива којима се дефинише етичко и професионално пословање, као и положај новинара, према мишљењу испитаника неопходно је повећати удио афирмативних садржаја у медијском простору. За успјешније функционисање новинара неопходно је осавременили и унаприједити рад на релевантним факултетима, као и оформити функционалну организацију новинара и медијских професионалаца.

На основу укупних добијених резултата проведеног истраживања, намећу се сљедећи главни налази:

На спомен медија највећи број испитаних помисли на један од домена медијског дјеловања (ТВ, интернет портали и блогови, радио и штампа). Поред тога, појам медија за већину испитаника има и негативан призив јер их асоцира на негативне појаве лажних вијести, непрофесионалност, пристрасност, намјерно одржавање тензија у друштву и некоректно промовисање политичких циљева. Према највећем броју испитаника, у медијским садржајима који се пласирају путем медија у Босни и Херцеговини доминирају негативно конотиране вијести, за које испитаници сматрају да се намјерно форсирају јер на тај начин помажу политичким елитама у БиХ да одрже нефункционално стање у држави. Фабриковање лажи и неистина је такође једна од честих асоцијација које грађани БиХ у великој мјери вежу уз појам медија.

Као највеће мане и проблеми у домену медија се наводе нетачност информација, које се често процјењују и као хушкачке, те необјективност у медијском извјештавању. Медији се процјењују као пристрасни, у смислу да се лако може установити са којим политичким структурама су поједини медији повезани и зависни. Испитаници сматрају да су сви или готово сви медији у Босни и Херцеговини зависни или у политичком или у финансијском смислу. Политичка и економска зависност медија се доживљава као највећи извор проблема медија у Босни и Херцеговини. Ове врсте зависности условљавају начин информисања и директно према испитаницима онемогућавају развој објективног новинарства и адекватну информисаност грађана.

Медијски садржаји на свим медијима би требало да садрже више вијести које представљају позитивне примјере, поготово из бх. свакодневнице, и које имају позитиван призвук, односно вијести које ће утицати на пораст оптимизма грађана у погледу свакодневног живота и будућности у Босни и Херцеговини. У вези с тим је неопходно и смањити количину непровјерених информација које се грађанима пласирају, а које једино одговарају владајућим структурама имајући у виду њихове политичке и друштвене циљеве.

Према информативном програму испитаници имају претежно негативан став. Сматра се да су информације које се кроз информативни програм пласирају одређене идеолошким смјерницама политичких фактора који стоје иза одређених медија; и да у њима доминира негативан призвук који се придодаје информацијама, што у перспективи, према испитаницима, доводи до вјештачког одржавања тензија у бх. друштву. Грађани у највећој мјери показују врло низак степен повјерења у медије и информације које од њих добијају. Стога су окренути самосталном трагању и провјери информација у циљу потпунијег и објективнијег информисања.

За лажно информисање, ширење неистинитих вијести, према мишљењу испитаника, адекватне посљедице би биле новчано кажњавање, одузимање лиценци и, у нешто мањој мјери, правни поступци попут тужби. Испитаници сматрају да би на тај начин медији били приморани да објективно и непристрасније извјештавају и поготово да не шире говор мржње. Потребно је нагласити да су испитани грађани у потпуности против било каквог облика насиља према новинарима и медијима и да су једини коректни начини кажњавања медија за непрофесионално понашање систематска примјена одговарајућих законских норми. На овом мјесту је неопходно напоменути да се добијени резултати разликују од испитивања претходних година у којима су грађани у значајнијој мјери подржавали насиље над новинарима (нпр. да је прихватљиво ударити новинара)⁴. У вези с овим проблемом највећи број грађана сматра да се закон у сличним случајевима не примјењује довољно и досљедно. Сматрају да је неопходно развити одговарајуће правне оквире и законске норме којима би се на адекватан начин могло одговорити на непрофесионална понашања у медијима и досљедно их примјењивати.

За новинаре и медијске раднике се процјењује да су угрожени, да нису довољно заштићени и да, гледано из тог угла, не могу у потпуности да се посвете своме послу без страха. Као једину могућност да новинари функционишу без овакве врсте проблема виде политику незамјерања од стране новинара, односно одређену врсту аутоцензуре. Сматра се да су и женски и мушки новинари у неповољном положају, али да су жене изложене већем притиску него мушкарци.

Образовање на факултетима који обухватају новинарство и медије није усклађено са модерним технологијама и не даје довољно обухватно нити теоријска, нити практична знања за рад у медијима. Генерално је процијењено да су овој области неопходне значајне промјене.

Испитаници у највећем броју случајева показују спремност да додатно плаћају медије који би обезбјеђивали квалитетне, провјерене и непристрасне информације, као и квалитетнији садржај у цјелини. Млађи испитаници су једина категорија грађана који нису сагласни са оваквим мишљењем.

Професионалци из медија су готово у свим аспектима сагласни са ставовима испитаника изражених путем упитника или кроз фокус групе. Најупечатљивији налаз из дубинског интервјуа са професионалцима из медија се односио на њихову потпуну увјереност о политичкој и финансијској зависности медија и инсистирање да кућа коју представљају спада у риједак примјер независног медија. Остаје, наравно, да се питамо да ли је ово посљедица објективног стања ствари или заправо још један индикатор аутоцензуре која влада у медијима.

⁴ БиХ: Расте број грађана који оправдавају насиље над новинарима (voanews.com)

Препоруке

Имајући у виду да су представљени закључци међусобно испреплетени, на основуведеног исраживања се могу дефинисати сљедеће опште препоруке које симултано обухватају више различитих проблема који су идентификовани у оквиру ове студије:

Неоходно је унапређење законских оквира и досљеднија примјена постојећих законских мјера којима се регулишу лажно и злонамјеро информисање, и промоција садржаја са циљем подизања тензија у друштву. Досљеднија примјена и унапређење законских норми је неопходно и по питању безбједности новинара, као и статуса фриленс новинара.

Упоредо са тим, на основу добијених података се пожељним сматра и интензивирање подршке медијима (првенствено онлајн медијима) који испуњавају критеријуме етичког извјештавања, успијевају да задрже независност од политичких и економских фактора и који су усмјерени афирмативним садржајима и отвореном друштву.

Као адекватне мјере за лажно или злонамјерно извјештавање медија грађани сматрају да би, поред тужби за клевету као постојећег механизма, било пожељно увести и различите облике финансијског кажњавања, како новинара тако и медијских кућа, или одузимања лиценци. Према добијеним подацима, овакве реакције се сматрају адекватним контрамјерама и требало би да се примјењују у случајевима различитих прекршаја који спадају у злонамјерно искривљавање истине у медијима или лажно информисање.

Неоходно је подржати медије и појединачне медијске садржаје којима се промовишу позитивни примјери (првенствено из Босне и Херцеговине) и који промовишу опште хуманистичке вриједности. Подршком медијским садржајима са позитивном конотацијом обезбјеђује се противтежа негативно конотираним садржајима који доминирају у већини медија, првенствено ТВ-у.

Даљним конкретним активностима унаприједити положај новинара фриленсера, који се процјењују као најквалитетнији и најперспективнији облик новинарства, али који према законским стандардима имају најнеповољнији статус у новинарској професији.

Потребно је курикулуме на факултетима журналистике и медија ускладити са актуелним потребама новинарске професије и начином рада медија јер су тренутно врло некомпатибилни. Поред тога, неопходно је стално радити на додатном обучавању и усавршавању новинара и медијских радника (свих домена медија) са циљем: омогућавања праћења савремених технологија; усавршавања у истраживачком новинарству; даљне промоције важности независног, објективног и истинитог информисања.

ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ

Основне информације

Пројекат је реализован у периоду фебруар – март 2022. и то користећи три методе прикупљања података:

1. квантитативно прикупљање података у испитивању јавног мнијења на репрезентативном узорку грађана БиХ ЦАПИ методом;
1. квалитативно прикупљање података у облику групних дискусија са грађанима БиХ;
- 1.. квалитативно прикупљање података полуструктурираним дубинским интервјуима с професионалцима запосленим у медијима широм БиХ.

Табела А – Период провођења истраживања ЦАПИ методом

Тренинг анкетара	4. фебруар 2022.
Трајање терена – Телефонска анкета	5. – 22. фебруар 2022.
Испитаници	Особе старије од 18 година
Планиран узорак	N=1000
Метода прикупљања података	ЦАПИ

За прикупљање података ЦАПИ методом ангажовано је 48 интервјуера и 12 регионалних координатора, те неколико ЦАТИ интервјуера који су ангажовани у сврху контроле квалитета.

Прије ангажмана анкетара одржана је обавезна обука за све укључене сараднике на овом пројекту. Сваки анкетар има обавезу да уради минимално једну пробну анкету, да би евалуирали усвојено знање анкетара и потврдили да је анкетар спреман за рад на пројекту.

Инструмент истраживања је програмиран у професионалном програму за испитивање јавног мнијења, чија употреба је посебно прилагођена истраживањима која се обављају путем ЦАПИ И ЦАТИ методе.

Истраживање је проведено на случајном стратификованом репрезентативном узорку грађана БиХ који су старији од 18 година. Узорак је стратификован по ентитетима, Брчко Дистрикту, 3 подручја у којима је један од 3 народа бројчано већински, према 18 региона унутар ових подручја, величини општина, типу насеља. Избор примарних тачака узорка – насеља у којима је проведено истраживање је обављено случајним изборима из базе насељених мјеста по општинама у БиХ. Избор секундарних тачака узорка је проведен методом случајног кретања од случајно одабране полазне тачке у случајно одабраној примарној тачки узорка.

Испитаник унутар случајно изабраног домаћинства је биран методом “последњег рођендана”, међу члановима домаћинства старијим од 18 година. Након што интервјуер забиљежи датуме рођења свих чланова домаћинства, посматрајући уназад од датума анкетања, особа која је имала последњи рођендан (а у старосној групи је 18+) је одабрани испитаник.

У случају да одабрани испитаник одбије учешће у истраживању, интервјуер бира ново домаћинство и новог испитаника. Није дозвољено урадити више од једне анкете у домаћинству.

Табела Б – Структура планираног и оствареног узорка

Популација Босне и Херцеговине- 18+			Узорак	
По региону, типу насеља, полу и доби			Планиран	Остварен
Укупна популација	Бр. становника	%		
Укупно	2.838.458	100,00%	N=1000	N=1003
Ентитет				
Федерација Босне и Херцеговине	1.762.918	62,11%	621	631
Република Српска	1.008.372	35,53%	355	346
Дистрикт Брчко	67.168	2,37%	24	26
Подручја с националном већином			1.000	1.003
Бошњачка већина	1.355.205	47,74%	477	510
Хрватска већина	407.714	14,36%	144	121
Српска већина	1.008.372	35,53%	355	346
Дистрикт Брчко	67.168	2,37%	24	26
Регион - подручја с бош. већином			1.000	1.003
УСК	212.139	7,47%	75	53
ТУЗЛАНСКИ	355.423	12,52%	125	126
ЗЕНИЧКО-ДОБОЈСКИ БОШ	258.347	9,10%	91	92
БОСАНСКО-ПОДРИЊСКИ	19.381	0,68%	7	7
СБК БОШ	103.565	3,65%	36	48
ХЕРЦЕГОВАЧКО-НЕРЕТВАНСКИ БОШ	72.212	2,54%	25	21
КАНТОН САРАЈЕВО	334.137	11,77%	118	163
Регион - подручја са хрв. већином	1.355.205	47.74%	477	510
ПОСАВСКИ	35.567	1,25%	13	15
ЗЕНИЧКО-ДОБОЈСКИ ХРВ	28.658	1,01%	10	10
СБК ХРВ	95.757	3,37%	34	21
ХЕРЦЕГОВАЧКО-НЕРЕТВАНСКИ ХРВ	105.511	3,72%	37	34
ЗАПАДНОХЕРЦЕГОВАЧКИ	73.517	2,59%	26	24
ХЕРЦЕГБОСАНСКИ (КАНТОН 10)	68.703	2,42%	24	17
Регион - подручја са срп. већином	407.714	14,36%	144	121
БАЊА ЛУКА	455.102	16,03%	160	194
ДОБОЈ	178.468	6,29%	63	49
БИЈЕЉИНА	217.381	7,66%	77	48
ПАЛЕ	76.754	2,70%	27	27
ФОЧА - РС	25.697	0,91%	9	12
ТРЕБИЊЕ	54.970	1,94%	19	16
	1.008.372	35,53%	355	346
ДИСТРИКТ БРЧКО	67.168	2,37%	24	26
Укупно			24	26
УКУПНО			1.000	1.003

Популација Босне и Херцеговине - 18+			Узорак	
По региону, типу насеља, полу и доби			Планиран	Остварен
Тип насеља	Бр. становника	%	1.000	1.003
Урбана средина	1.232.532	43,42%	434	478
Рурална средина	1.605.926	56,58%	566	525
Пол			1.000	1.003
Мушко	1.376.637	48,50%	485	519
Женско	1.461.821	51,50%	515	484
Доб	Бр. становника	%	1.000	1.003
18-24	321.816	11,34%	113	52
25-34	504.951	17,79%	178	154
35-44	490.404	17,28%	173	193
45-54	537.503	18,94%	189	209
55-64	481.788	16,97%	170	201
65+	501.996	17,69%	177	194
Укупно			1.000	1.003

У квалитативном истраживању кроз 3 групне дискусије, учествовале су укупно 24 особе, по 8 у свакој од три одржане фокус групе.

Социодемографска структура учесника је представљена у табели испод.

Табела Ц - Демографска структура учесника фокус групних дискусија

Град	Пол	Доб	Степен образовања	Радни статус	Сектор пословања	Приходи домаћинства	Етничка припадност
Бања Лука	Женски	29	Висока стручна спрема	Запослена	Јавни	1501 - 2000	Српска
Бања Лука	Мушки	30	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	ПРЕКО 2000	Српска
Бања Лука	Мушки	33	Висока стручна спрема	Запослен	Приватни	ПРЕКО 2000	Српска
Бања Лука	Женски	47	Средња стручна спрема	Запослена	Приватни	1501 - 2000	Српска
Бања Лука	Женски	39	Средња стручна спрема	Запослена	Приватни	1501 - 2000	Српска
Бања Лука	Мушки	29	Висока стручна спрема	Незапослен		1501 - 2000	Српска
Бања Лука	Мушки	22	Средња стручна спрема	Незапослен		501 - 1000	Хрватска
Бања Лука	Женски	35	Висока стручна спрема	Запослена	Приватни	501 - 1000	Српска
Сарајево	Женски	21	Средња стручна спрема	Запослена	Приватни	ПРЕКО 2000	Српска
Сарајево	Женски	26	Висока стручна спрема	Запослена	Приватни	ПРЕКО 2000	Хрватска
Сарајево	Женски	39	Средња стручна спрема	Незапослена		1001 - 1500	Бошњачка
Сарајево	Мушки	30	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	1001 - 1500	Бошњачка
Сарајево	Мушки	24	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	1001 - 1500	Бошњачка
Сарајево	Мушки	34	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	1501 - 2000	Бошњачка
Сарајево	Мушки	23	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	ПРЕКО 2000	Бошњачка
Сарајево	Мушки	36	Средња стручна спрема	Запослен	Приватни	501 - 1000	Бошњачка
Мостар	Мушки	40	Средња стручна спрема	Запослен	Јавни	1501 - 2000	Српска
Мостар	Женски	55	Средња стручна спрема	Запослена	Јавни	ПРЕКО 2000	Хрватска

Mostar	Muški	34	Средња стручна спрема	Zaposlen	Јавни	1501 - 2000	Бошњачка
Mostar	Ženski	21	Средња стручна спрема	Studentica		ДО 500	БиХ
Mostar	Ženski	42	Средња стручна спрема	Zaposlena	Приватни	501-1000	Бошњачка
Mostar	Ženski	23	Средња стручна спрема	Studentica		501 - 1000	Хрватска
Mostar	Muški	39	Висока стручна спрема	Zaposlen	Јавни	1501 - 2000	Хрватска
Mostar	Muški	44	Средња стручна спрема	Zaposlen	Јавни	1001 - 1500	Хрватска

Када је у питању истраживање методом полуструктурираних дубинских интервјуа, укупно је комплетиран 21 интервју, од којих је 15 интервјуа урађено са представницима медија (новинари, уредници), 1 интервју са представником маркетиншке агенције, 1 са професором комуникологије, 2 са независним новинарима и 2 са представницима полицијских институција. У табели испод приказујемо структуру комплетираних интервјуа.

Табела Д - Структура учесника полуструктурираних дубинских интервјуа

Медиј	Тип
БХРТ	Јавни/електронски/БиХ ниво
ТВСА	Јавни/електронски/Сарајево
РТВ ХБ	Приватни/замјена за јавни на ХР језику/електронски/Мостар
АТВ	Приватни/електронски/Бања Лука
Независне	Приватни/принт+онлајн/Бања Лука
Ослобођење/О канал	Приватни/принт+онлајн+ТВ/Сарајево
Аваз	Приватни/принт/Сарајево
Херцеговина инфо	Приватни/онлајн/Мостар
Детектор	Независни/онлајн/Сарајево
ЦИН	Независни/онлајн/Сарајево
Фокус	Независни/онлајн/Сарајево
МЦ	Независни/онлајн/Сарајево
buka.ba	Независни/онлајн/Бања Лука
РСГ радио	Независни/радио/Сарајево
БХ Радио 1	Јавни/радио/БиХ
Остале институције:	
Маркетинг агенција	Фабрика
Професори/независни експерти:	
Професор на факултету	др комуниколошких наука, професор на факултету
Независни новинар	Фриленс
Независни новинар	Фриленс
Институције	
МУП РС	Институције
Полиција Брчко Дистрикта	Институције

Тренинг анкетара

Прије провођења истраживања, за све учеснике истраживања смо провели тренинг интервјуера, координатора и контролора квалитета провођења пројекта.

Обука се обавља путем онлајн платформе (ЗСХ) преко које сваки анкетар има аудио и видео-приказ тренинга, те активно учествује у обуци, поставља и одговара на питања водитеља истраживања.

Садржај тренинга за испитивање јавног мнијења:

1. Увод и опште информације о пројекту
2. Методологија рада на ЦАПИ/ЦАТИ истраживању
3. Техничка упутства за коришћење апликације Survey System
4. Исправан одабир испитаника
5. Обука за инструмент истраживања, „Q по Q“ (питање по питање)
6. Вјежба Тестирање упитника
7. Провјера усвојеног знања
8. Општа правила анкетирања грађана

Тренинг је трајао неколико часова и прошли су га сви ангажовани интервјуери, са искуством од више од годину дана у раду на сличним пројектима, као координатори и супервизори, који су задужени за контролу квалитета прикупљених података, односно контролу рада интервјуера.

Стопа одговора (Response Rate)

На основу нашег 25-годишњег искуства, у анкетама овог типа, очекивана стопа одговора варира од 8% до 15%, зависно од општине и типа насеља (већа стопа одговора у руралним или приградским подручјима у поређењу са урбаним подручјима).

Стопа одговора за квантитативни дио истраживања је у оквиру очекиваних граница и приказана је на табели испод (Табела Е).

Табела Е – Стопа одговора у истраживању јавног мнијења

Стопа одговора	Укупно		1. покушај		2. покушај		3. покушај		4. покушај		5. покушај	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Комплетирано	1003	10,6%	627	13,3%	246	11,0%	73	7,0%	43	3,4%	14	7,1%
Одбијено	4634	49,0%	2398	50,7%	1103	49,4%	519	49,5%	504	40,2%	110	56,1%
Прекинута анкета	147	1,6%	98	2,1%	35	1,6%	9	0,9%	4	0,3%	1	0,5%
Није домаћинство	49	0,5%	37	0,8%	9	0,4%	3	0,3%	0	0,0%	0	0,0%
Телефонска секретарица/ факс	170	1,8%	120	2,5%	34	1,5%	11	1,0%	4	0,3%	1	0,5%
Болест/проблем језика	100	1,1%	64	1,4%	27	1,2%	4	0,4%	5	0,4%	0	0,0%
Без одговарајућег испитаника	121	1,3%	62	1,3%	28	1,3%	16	1,5%	10	0,8%	5	2,6%
Преко квоте	1624	17,2%	940	19,9%	440	19,7%	140	13,4%	94	7,5%	10	5,1%
Неисправан број	1617	17,1%	386	8,2%	312	14,0%	273	26,0%	591	47,1%	55	28,1%
	9465	100,0%	4732	100,0%	2234	100,0%	1048	100,0%	1255	100,0%	196	100,0%

Табела Ф – Комплетиране анкете у односу на број покушаја успостављања контакта

Комплетиране анкете у односу на број покушаја	1. покушај	2. покушај	3. покушај	4. покушај	5. покушај	Укупно
N	627	246	73	43	14	1003
%	62,51%	24,53%	7,28%	4,29%	1,40%	100,00%

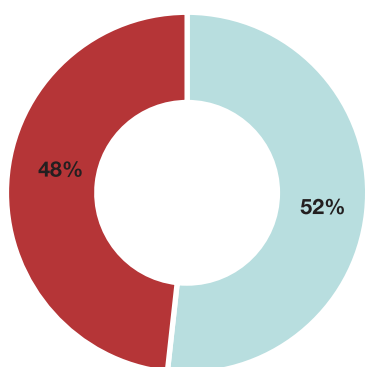
Социодемографска структура узорка

Како је испитивање јавног мнијења укључивало три различите технике прикупљања података (анкетни упитник, фокус групе и дубински интервју) и узорак је подијељен на три дијела. Први дио су чинили учесници испитани анкетним упитником (N=1003), други су чинили припадници фокус група (N=23) док су трећи подузорак чинили професионалци из медија који су испитани дубинским интервјуом (N=21).

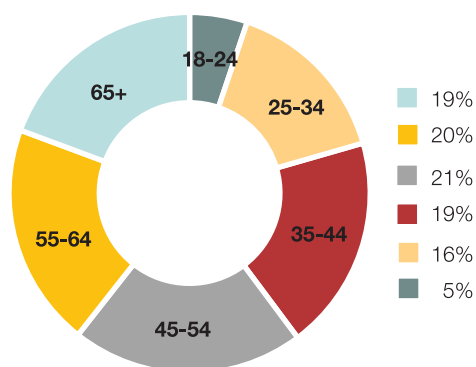
На графиконима од 1 од 7 су представљене социодемографске карактеристике испитаника који су испитани путем структурираног упитника. Од укупно 1003 учесника истраживања који су испитани 484 су чиниле жене (48%) а 519 мушкарци (52%). Како се види на графичком приказу испод, све узрасне категорије су пропорционално заступљене. У укупном узорку је најмањи број испитаника припадао категорији младих (од 18 до 24 године). Од укупног броја испитаника само 2% нема никакво образовање, док њих 9% има основно образовање. Укупно гледано, отприлике уједначен проценат испитаника има средње, односно неки облик високог образовања.

Графикон 1. Полна структура узорка

■ Женски пол ■ Мушки пол

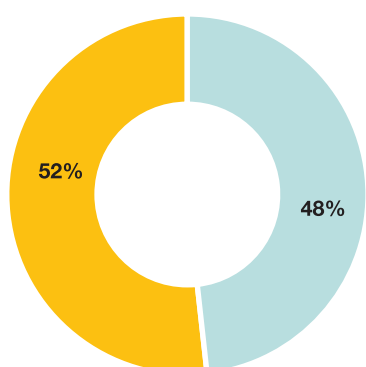

Графикон 2. Старосна структура узорка

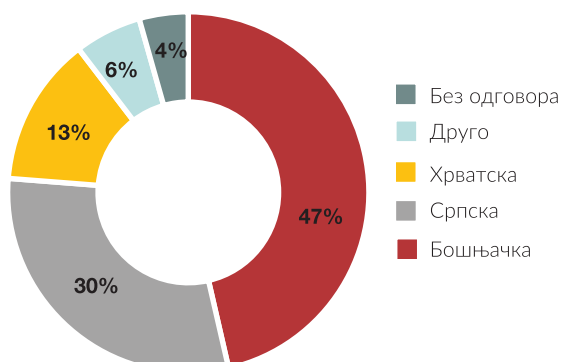

Графикон 3. Мјесто становања

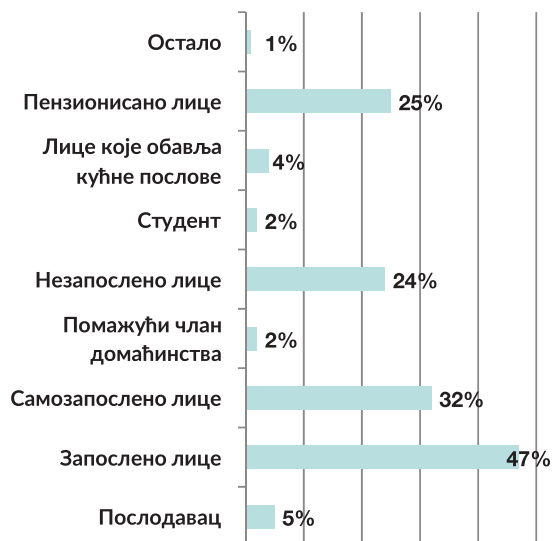
■ Рурално подручје ■ Урбано подручје

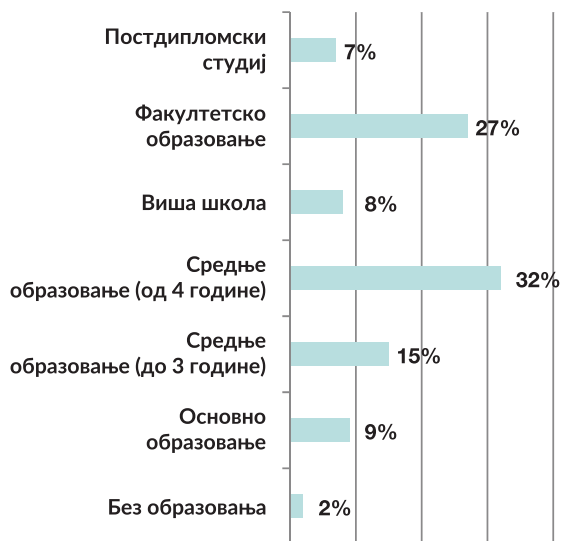
Графикон 4. Етничка структура узорка

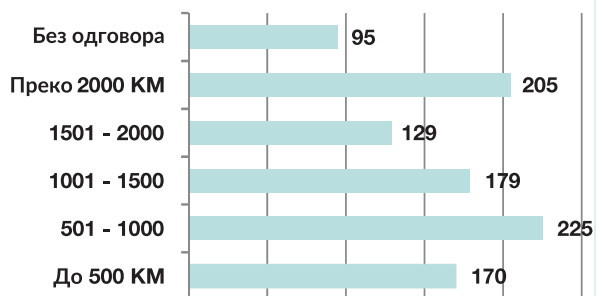
Графикон 5. Радни статус

Графикон 6. Степен образовања

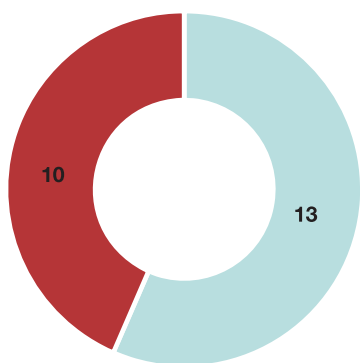
Графикон 7. Мјесечна примања домаћинства

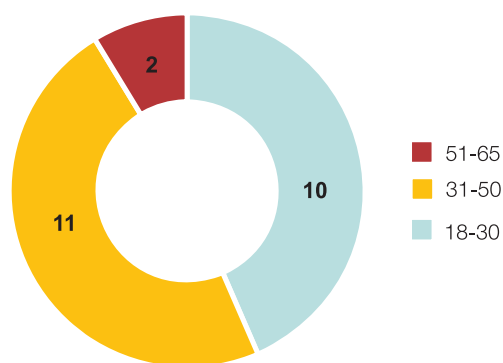
Узорак испитаника који су окупљени у оквиру три фокус групе које су одржане у Сарајеву, Бањој Луци и Мостару окупио је 23 учесника. Приказ социодемографских карактеристика овог узорка из истраживања је представљен на графиконима од 8 до 14. Припадница женског пола је било укупно 10, уз 13 учесника мушког пола. У односу на старосну структуру узорка се може рећи да су категорије учесника од 18 до 30 година и од 31 до 35 година старости готово уједначене, док је најмање учесника старије генерације у оквиру категорије од 51 до 65 година старости. Свега 1 испитаник долази из руралне средине а 22 из урбане. Бошњаци и Срби у цјелокупном узорку су заступљени са 8 учесника, Хрвати са 6, док се 1 учесник изјаснио као Босанац и Херцеговац. У односу на степен образовања из графикана се види да 18 учесника има високо образовање, док 5 учесника има средњу стручну спрему. Поред тога, у узорку за фокус групу су били заступљени 1 студент, 3 незапослена и 19 запослених учесника. Што се тиче просјечног мјесечног примања домаћинства, само један испитаник припада категорији до 500 конвертибилних марака. По 4 учесника имају просјечна мјесечна примања између 500 и 1000, односно 1001 до 1500 конвертибилних марака. Просјечна мјесечна примања домаћинства су код 8 учесника између 1501 и 2000, и коначно код 6 учесника изнад 2000 конвертибилних марака.

Графикон 8. Полна структура узорка за фокус групе

■ Женски пол ■ Мушки пол

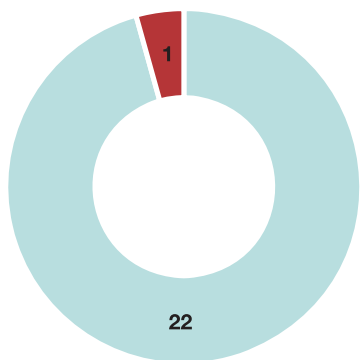

Графикон 9. Старосна структура узорка за фокус групе

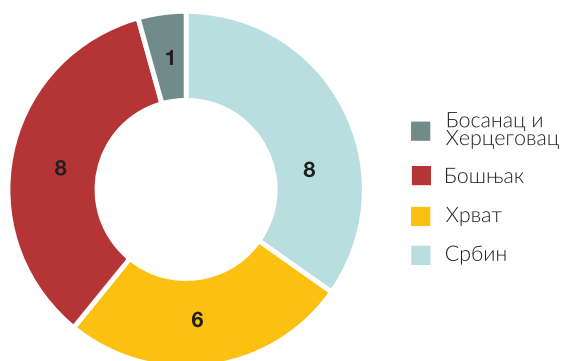

Графикон 10. Мјесто становања за учеснике фокус групе

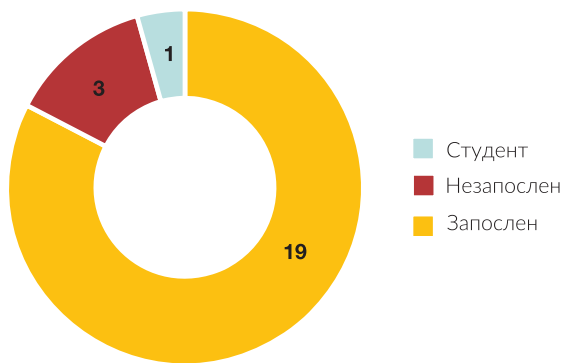
■ Рурални ■ Урбани

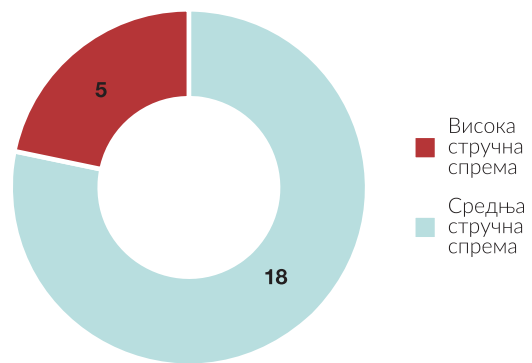
Графикон 11. Етничка структура узорка за фокус групе

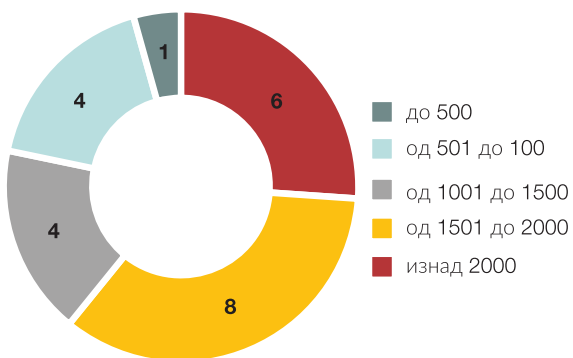
Графикон 12. Радни статус учесника за фокус групе

Графикон 13. Степен образовања учесника за фокус групе

Графикон 14. Мјесечна примања домаћинства за учеснике фокус група

РЕЗУЛТАТИ

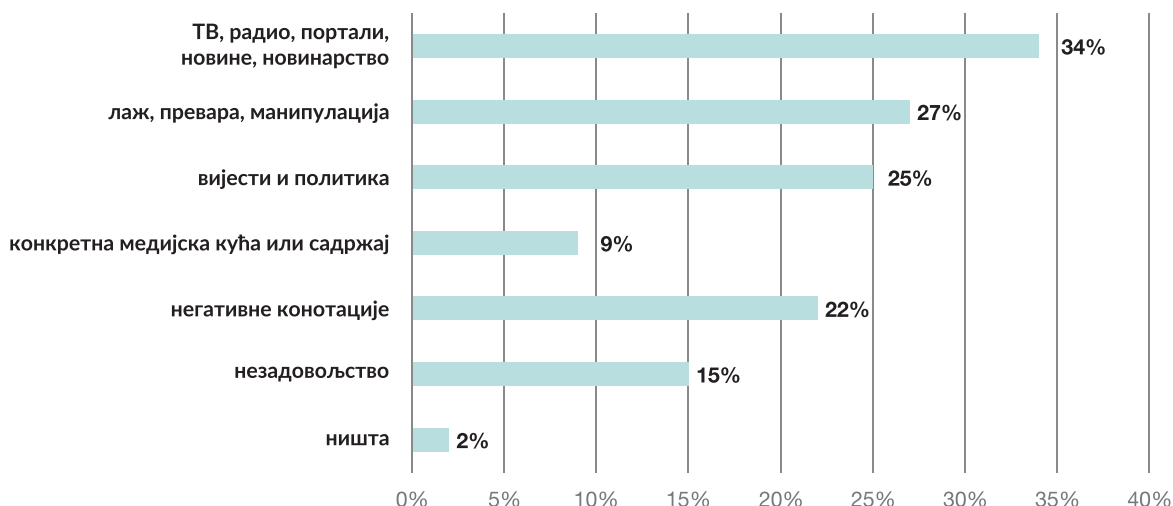
Резултати који су добијени у цјелокупном испитивању су представљени тако да су прво дати и интерпретирани резултати испитивања јавног мнијења на узорку од N=1003 испитаника, који су поткријепљени налазима добијеним кроз фокус групе. Други дио резултата окупља налазе до којих се дошло путем дубинских интервјуа с представницима професионалаца повезаних с медијима.

Резултати испитивања јавног мнијења и фокус група

Уводни дио

Први добијени резултати се односе на асоцијације које се код испитаника јављају као реакција на појам „Медији у Босни и Херцеговини“. Напомињемо да су испитаници имали прилику да као одговор наведу више асоцијација. Другим ријечима, добијене вриједности процената представљене на графикону се за сваку од наведених асоцијација односе на укупан проценат испитаника у узорку који су наведене ставке наводили као асоцијацију на појам медија. Како резултати представљени у графикону 15 показују, најчешће асоцијације на појам медија у Босни и Херцеговини су опште. На ТВ, новине, интернет или портале, односно информисање генерално прво помисли 34% испитаних. Вијести и политика су асоцијације код 25% испитаних, док 9% учесника помисли на конкретну медијску кућу или неки конкретан медијски садржај. Остале асоцијације које су се јавиле су негативно конотиране. Око 27% помисли на лаж, превару или манипулацију, генерално негативан осјећај се јави код 22% испитаних, а код 15% учесника је асоцијација на појам медији у БиХ незадовољство.

Графикон 15. Асоцијације на појам медији у Босни и Херцеговини

С друге стране, кад неко каже медиј, прво што падне на памет су лажне вијести и непотребне информације. (Мушкарац, 33, општа популација, Бања Лука)

Мени лично падне једна велика лопата глупости искрено, зато што сматрам да медији данас уопште нису релевантни подаци из разлога што су сви више приступили, хајмо рећи, нечему, сви медији су генерално данас политички оријентисани и генерално извјештавају оно што њима одговара у том моменту. (Мушкарац, 30, општа популација, Бања Лука)

Моја прва асоцијација би била дефинитивно да постоји неких, хајмо рећи, неистина у медијима. (Жена, 39, општа популација, Сарајево)

У бити кад се спомене медиј, ја помислим на телевизијске куће, зато што кад се гледа преко телевизије, било наше локалне, било уопште у свијету, све је то видно, а преко интернета има ових портала, ја не знам ко то пише и шта пише као прво. Да ли је то новинар, да ли је то неко успут. (Мушкарац, 44, општа популација, Мостар)

Ситуација с медијима у Босни и Херцеговини по мом виђењу је још увијек неуређена због појаве разних портала које покрећу особе које нису из редова новинарске заједнице, барем не сви, није ријеткост. Не посједују ни адекватне акредитације, а баве се новинарским занатом... (Полиција Брчко Дистрикт)

Табела 1 представља резултате процјене одређених карактеристика медија које би требало да буду основне водиле коректног и истинитог извјештавања, без обзира на то о којем се медију радило. Највећи проценат испитаника је мишљења да су медији потпуно зависни у своме извјештавању (36%). Остали испитаници су релативно уједначени у мишљењу да су медији донекле (23,2%) и мало (22,2%) независни, док најмањи проценат (18,5%) испитаника сматра да су медији независни у свом извјештавању у великој мјери. Од укупног броја испитаника, свега 12,5% у великој мјери сматра да су медији у Босни и Херцеговини професионални у извјештавању, док се 48% испитаних определили за категорију донекле професионални у извјештавању. Око 23% учесника сматра да је професионалност мало заступљена у извјештавању медија, а 16,6% је у потпуности негира. Коначно, најмањи проценат учесника (11,1%) сматра да су медији у БиХ у великој мјери објективни и непристрасни. Највећи проценат, скоро 40%, сматра да је објективност донекле заступљена у медијском извјештавању. Насупрот њима, скоро половина учесника истраживања процјењује да је у медијским извјештајима присутно врло мало (26,1%) или чак нимало (23,5%) објективности.

Табела 1. Процјена независности, професионалности и објективности медија у информисању

	Независни у извјештавању	Професионални у извјештавању	Непристрасни и објективни
	%		
У великој мјери	18,5	12,5	11,1
Донекле	23,2	48,0	39,3
Мало	22,2	23,0	26,1
Нимало	36,0	16,6	23,5
Укупно	100,0	100,0	100,0

Нису ми нимало објективни. Кад кажем сами медији, углавном мислим највише само на телевизију и, нажалост, катастрофа је по том питању.
(Жена, 55, општа популација, Мостар)

Па прво што ми падне на памет кад кажемо медији, мислим да нема више слободе медија. Без обзира да ли су то портали, да ли је то телевизија или писане новине, да то нема никакве слободе, да је све то политички дириговано
(Жена, 47, општа популација, Бања Лука).

Да ли медији обављају истинито извјештавање? - Све зависи о којој теми се ради. Што се тиче политичке сцене и тих ствари, мислим да ту не обавјештавају и не презентирају праве информације. (Жена, 42 године, општа популација, Мостар)

Па, искрено, мислим да су медији онакви какво је и друштво. Све мање су професионални, све више су под утицајем одређених интересних група било које врсте, то је мој став. Све мање је професионалних новинара, све мање је школованих професионалних новинара, све више је, да кажем интересних новинара. Некако ја замјерам, пошто сам и сама да кажем дошла из свијета новинарства и ту сам радила неколико година, и сматрам да су сви нечији.
(МУП РС)

Резултати у табели 2 осликавају мишљење испитаника о потенцијалним санкцијама које би требало предузети према медијима у случају неистинитог или злонамјерног извјештавања јавности. Како резултати приказују, највећи број испитаника (28,7%) сматра да би најадекватнија мјера била привремено повлачење лиценце за рад. Сличан, мада нешто мањи проценат испитаника (24%) сматра да би новчана казна била најпримјеренија у таквим случајевима, док 21,2% испитаника сматра да би кривична одговорност са могућношћу затвора била адекватна казна. Прекршајне казне за неистинито или злонамјерно извјештавање су смислене за 14,9% учесника, док 4% испитаних сматра да би требало пронаћи неки другачији модус реаговања у сличним ситуацијама. Како се додатно може примјетити у табели 2, мушкарци у нешто већој мјери сматрају да би требало увести кривичне казне, док жене више преферирају прекршајне казне. У односу на ентитете из којих испитаници долазе, може се примјетити да су резултати прилично уједначени, посебно између Федерације БиХ и РС. У односу на ова два ентитета испитаници из Брчко Дистрикта нешто више преферирају опцију прекршајне казне и нешто више кривичне одговорности за неистинито или малициозно извјештавање.

Табела 2. Сагласност са санкцијама за неистинито или злонамјерно извјештавање јавности

	Укупно	Мушки пол	Женски пол	ФБиХ	РС	ДБ
Да плате новчану казну	24%	22%	26,2%	24,1%	24,9%	11,5%
Да им се на неко вријеме повуче лиценца за рад	28,7%	30,1%	27,3%	29,3%	27,5%	30,8%
Да се одговорне особе казне прекршајно	14,9%	10,6%	19,4%	15,1%	13,9%	23,1%
Да се одговорне особе казне кривично (могућност затворске казне)	21,8%	27,2%	16,1%	21,7%	21,7%	26,9%
На неки други начин	6,7%	6,4%	7%	7%	6,1%	7,7%
Без одговора	4%	4%	4%	2,9%	6%	0%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Кад би све казнили, једноставно били би упућени на то да гледамо цртане филмове јер једноставно, као и све у држави, ништа не подлијеже одговорности.
(Жена, 44, Општа популација, Бања Лука)

То је један од главних проблема зашто медији пишу шта год хоће да пишу, што не постоји кривична одговорност за власнике портала, односно који су писали.
(Мушкарац, 23 године, општа популација, Сарајево)

Тужба је једино можда што преостаје. (Мушкарац, 39 године, општа популација, Мостар)

У табели 3 су представљени резултати процјене фактора који би требало да позитивно утичу на квалитет садржаја који се презентује у медијима. Испитаници генерално сматрају да је приватно или јавно власништво над одређеним медијем најмање значајно за квалитет садржаја. Уредници и новинари, са једне стране, и чињеница да ли се ради о страном или домаћем медију, са друге стране, грађанима су релативно уједначени индикатори квалитета садржаја који се у медијима производи.

Табела 3. Процјена фактора важних за квалитет програмских садржаја у медијима

	Домаћи или страни медиј	Јавни или приватни медиј	Уредници и новинари
Најважнији	18,3%	13,5%	18,2%
Други по важности	27,4%	27,5%	29,7%
Трећи по важности	25,8%	30,6%	29,8%
Без одговора	28,4%	28,4%	22,2%
Укупно	100,0%	100,0%	100,0%

Ми сад немамо независне медије. Немамо чак ни независне новинаре који могу да слободно искажу свој став. (Жена, 47, општа популација, Бања Лука)

Ово је још једина браниша коју приватни сектор може да диктира јавно и износи све, хај'мо рећи, неправилности које у државном сектору могу да пролазе.
(Мушкарац, 24 године, општа популација, Сарајево)

Нешто што ми се свиђа код наших медија... па не знам шта бих то могла посебно издвојити, ја искрено једини медиј који пратим тј. ТВ кућу би била Алцазира, Н1 повремено, не вјерујем свему што кажу, ал' већином покушавам да читам неке друге изворе а не наше. (Жена, 21 година, општа популација, Мостар)

Најзанимљиви садржај, фактори који утичу на избор медија и повјерења у медије

Како се може видјети у табели 6, испитани грађани у највећој мјери прате информативне емисије, вијести и дневнике, и процјењују их за себе најзначајнијим садржајем. Иако информативним емисијама блиске по садржају, политичке емисије се процјењују као најмање важне, односно као емисије које испитаници најмање прате. Занимљиво је да за политичке емисије чак 60,5% испитаних није имало или није желјело дати одговор. Програми забавног садржаја су други избор испитаника, иако се може рећи да ове врсте емисија нису превише у предности у односу на емисије образовног програма.

Табела 6. Медијски садржаји/програми који се највише прате

	Информативни програм/ Вијести/Дневници	Политичке емисије	Програм забавног садржаја	Образовни програм
Најважнији	46,0%	6,6%	25,9%	21,2%
Други по важности	23,3%	19,2%	30,4%	26,7%
Трећи по важности	21,5%	13,7%	22,7%	30,4%
Без одговора	9,2%	60,5%	20,9%	21,6%
Укупно	100,0%	100,0 %	100,0%	100,0%

Преферирам Кликс, онда Индекс ХР и пратим доста у вези спорта, Скај спорт, они дају тачне информације у вези са трансферима, пратим Фејс и спортске канале. (Мушкарац, 36 година, општа популација, Сарајево)

На интернету већином пратим због непристрасности. Погледам Фејс ТВ некада. Волим Сенада да погледам, мислим да је ОК новинар, поштен. Радио у ауто слушам, већином музику. Кад су вијести, пребацам, тражим другу станицу гдје има музика. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Сарајево)

Пратим стварно доста. Укључена сам, нажалост, требала бих можда и мање бити. Већином је то путем Бљесак, Херцеговина инфо. (Жена, 23 године, општа популација, Мостар)

У процјени важности фактора које испитаници узимају у обзир приликом избора информативних емисија, како се види у табели 7, истинитост и благовремена информисаност се процјењују као најважнији фактори. Заступљеност истраживачке оријентације на којој се даље конципирају информативне емисије и истраживачко новинарство су други најважнији фактор при избору информативних емисија. Тип медија је први критеријум у избору информативних садржаја и емисија код 15,8% учесника истраживања, а политичка непристрасност код 11,3% испитаника. Додајмо на крају да испитани грађани БиХ у најмањој мјери бирају информативне емисије на основу познавања стила или квалитета одређених новинара или уредника, свега 7,5%.

Табела 7. Процјена важности фактора при избору информативних емисија

	Најважнији	Други по важности	Трећи по важности	Без одговора
Истраживачко новинарство	24,0%	19,2%	14,6%	42,2%
Истинитост и благовремена информисаност	39,6%	30,0%	12,9%	17,5%
Информишу у складу са етичким и политичким одређењима	1,8%	4,7%	5,1%	88,4%
Политичка и друге непристрасности	11,3%	18,7%	19,7%	50,2%
Новинар или уредник	7,5%	15,0%	17,6%	59,9%
Тип медија (ТВ, радио, штампа, интернет)	15,8%	12,2%	20,0%	52,0%

Ја вам нисам компетентан да коментаришем. Ја чим видим вијести на ТВ-у, пребацам канал. Оно што сам рекао да је превише портала тих, ја који сам апсолутно незаинтересован за вијести. (Мушкарац, 24 године, општа популација, Сарајево)

Била је информативна емисија 60 минута, Бакир Хациомеровић што је водио,... док је радио свој посао, имао је пријетње и пријетње. По мени, да има таквих више новинара и водитеља неких емисија, да би се ствари у држави другачије покренуле, можда би људи постали свјеснији (Жена, 55 година, општа популација, Мостар)

Немам неки критеријум, шта ми налети, па углавном ту буде свега... како се скролује, тако буде више портала. (Жена, 39 година, општа популација, Бања Лука)

Анализа повјерења у медије које прате показала је да највећи број испитаних донекле вјерује у информације које се емитују. Другим ријечима, ових 59,9% испитаника оставља мјеста могућности да медији које прате не заслужују потпуно повјерење. Свега 6,2% укупног броја испитаника у потпуности вјерује медијима које прате, док 11,6% учесника уопште не вјерује. Најзанимљивија чињеница у овим резултатима је да се они односе на медије које испитаници редовно прате.

С обзиром на то да се ради о важном аспекту односа грађана и медија, као и о, генерално говорећи, релативно ниском повјерењу испитаника у медије које прате, анализа је извршена и из угла различитих категорија испитаника. У табели 8 се може видјети да је подједнак проценат испитаних који имају потпуно повјерење у медије које прате, без обзира на полну припадност и ентитет у којем испитаници живе. Међутим, резултати у табели 8А сугеришу да степен образовања и радни статус имају становит утицај на степен повјерења који испитаници имају према медијима које прате. Наиме, испитаници који немају завршену школу (8,3%) показују највећи степен повјерења у медије које прате, док степен повјерења линеарно опада што је степен образовања испитаника виши. Поред тога, види се да пензионери као категорија становништва имају највиши степен повјерења у медије које прате (12,1%), док запослени испитаници најмање вјерују медијима.

Табела 8. Процијена повјерења у медије (које најчешће прате)

	Укупно	Мушки	Женски	ФБиХ	РС	БД
Јако вјерујете	6,2%	6,4%	6,0%	6,2%	6,4	3,8
Донекле вјерујете	59,9%	62,2%	57,4%	60,9%	58,1	61,5
Нити се слажете нити не слажете	12,8%	8,5%	17,4%	12,2%	13,6	15,4
Донекле не вјерујете	8,6%	9,4%	7,6%	9,2%	7,8	3,8
Уопште не вјерујете	11,6%	12,7%	10,3%	10,6%	13,0	15,4
Без одговора	1,0%	0,8%	1,2%	1,0%	1,2	0,0
Укупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Табела 8А. Процијена повјерења у медије (које најчешће прате)

	Без школе	Завршена основна школа	Завршена средња школа	Завршена висока школа	Запослен	Незапослен	Студент	Пензионер
Јако вјерујете	8,3%	7,7%	6,3%	5,6%	3,4%	6,6%	5,0%	12,1%
Донекле вјерујете	41,7%	58,2%	61,0%	60,1%	60,6%	61,0%	45,0%	58,7%
Нити се слажете нити не слажете	12,5%	9,9%	11,4%	15,0%	14,1%	13,2%	20,0%	8,9%
Донекле не вјерујете	8,3%	4,4%	8,9%	9,2%	9,4%	6,0%	25,0%	7,3%
Уопште не вјерујете	25,0%	17,6%	11,0%	10,1%	11,9%	11,5%	5,0%	11,3%

Кад стижем, слушајем дневник или га погледам онлајн, оно ретроактивно ако га не слушајем уживо и то траје сат времена зато што гледам два дневника, никад не гледам један. Морам да чујем обје стране и онда негде између морам да схватим које су то тачке гдје се та два дневника не поклапају и од којих тема се бјежи. (Жена, 29 година, општа популација, Бања Лука)

Мислим да генерално су информативни медији по мени застарјели или смо ми скренули па се требамо вратити на пут гдје можемо вјеровати информативним медијима. (Мушкарац, 33 године, општа популација, Бања Лука)

Битно је да је садржај довољно знатижељан да се кликне... да се не гледа на квалитет. То је данас ситуација медија, поготово по друштвеним мрежама и порталима, немамо ни провјеру ни истинитост информација. (Мушкарац, 23 године, општа популација, Сарајево)

Притисци, одговорност медија и легитимне реакције грађана

Табела 9 садржи преглед процјена испитаника које се односе на притиске са којима се у своме раду сусрећу медији. Резултати показују да испитаници сматрају да је најизраженији и најприсутнији политички притисак и то у великој мјери (79,3%). Економски притисак, иако процијењен као знатно слабији од политичког, сматра се сљедећим најзначајнијим негативним фактором којем подлијежу медији. Различита правна средства, попут тужби, или нарушавање безбједности су процијењени као најслабије или слабо присутне од свих врста описаних притисака на медије.

Табела 9. Процјена фактора важних за квалитет програмских садржаја у медијима

	У великој мјери	Донекле	Мало	Нимало
Политички притисак	79,3%	44,6%	28,3%	43,7%
Економски притисак	14,3%	34,4%	40,0%	38,1%
Тужба и друга правна средства	3,6%	13,4%	17,8%	10,7%
Пријетње и нарушена безбједност	2,9%	7,6%	13,9%	7,1%
Укупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Медије држе политичке странке и диктирају шта треба да се пише, како ће се писати, како и коме да се пласира вијест. Немају слободу већином изражавања. Аваз пише шта Радончић жели, није објективан. Мислим да имају баш доста притиска. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Сарајево)

Слажем се са њима, највише ти политички притисци. (Жена, 21 година, општа популација, Сарајево)

Ја мислим да је то политички притисак,...Примјер ћу навести уназад пар година од смрти момака Меммића и Драгичевића, отац малог Драгичевића колико год је покушавао да дође до неких медија, медији су му затварали врата. Нажалост, политика код нас води коло. Пишу како они желе, то су велики притисци, нарочито на обичан народ и пук. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Мостар)

О томе се једноставно све већ зна, ко је под чијим утицајем, које владајуће странке и то је, нажалост, веома лоше. (Жена, 35 година, општа популација, Бања Лука)

Тако да сматрам да у свим тим аспектима има притиска итекаког, а гледајући вијести, ево као што сам већ на почетку рекла, једноставно имам утисак као да је свако имао унапријед одређено шта треба да каже и какву причу да склопи. (Жена, 35 година, општа популација, Бања Лука)

Процјена редовних проблема с којима се медији сусрећу је приказана у табели 10. Може се видјети да испитаници изложеност политичким притисцима процјењују као најважнији и највећи проблем с којим се сусрећу медији (табела 10). Имајући у виду све категорије одговора, може се рећи да је економска одрживост, према учесницима, други најзначајнији

проблем с којим се сусрећу медији. Безбједност новинара и недовољна судска заштита медија су релативно уједначени према добијеним процјенама, док се неефикасно рјешавање судских спорова перципира као најмањи од свих наведених проблема.

Табела 10. Најзначајнији проблеми с којима се сусрећу медији

	Економска одрживост	Изложеност политичким притисцима	Безбједност новинара	Недовољна судска заштита медија	Неефикасно рјешавање тужби за клевете
Најважнији	24,3%	45,1%	13,6%	12,4%	6,4%
Други по важности	22,7%	27,2%	21,9%	19,3%	8,5%
Трећи по важности	16,1%	10,5%	25,4%	21,8%	19,1%
Укупно	63,1%	82,8%	60,9%	53,5%	34,0%

Значи, којој политичкој струји медиј припада он тако извјештава. Значи, немамо слободе медија и једноставно обични корисник, по мени, ми не можемо добити једну објективну информацију. Све је пренапумпано. (Жена, 47 година, општа популација, Бања Лука)

Проблем су сензационалистички медији. Представљање, такорећи, неких ствари које нису толико важне. Које одвраћају пажњу од онога што је есенцијално битно, такорећи. (Мушкарац, 29 година, општа популација, Бања Лука)

Оно што бих ја рекао, да медиј жели да буде први у свему и ту настаје проблем кад људи добију одређену информацију и онда не проведу довољно времена истраживајући шта се ту уствари десило и онда некако само излете са том информацијом, а то онда уствари нема везе са животом. (Мушкарац, 24 године, општа популација, Сарајево)

Један од главних проблема зашто медији пишу шта год хоће да пишу јесте што не постоји кривична одговорност за власнике портала, односно који су писали. Велики проблем јесте када они постављају наслове, наслов нема везе са текстом. (Мушкарац, 30 година, општа популација, Сарајево)

Највећи проблем је, мислим, што је све доста негативно. Пратити медије постало је некако већином негативно вијести или вијести које ме тотално, барем мене, не занимају. Нема неке користи или нешто позитивно. (Жена, 23 године, општа популација, Мостар)

Проблем медија у БиХ је прво што ме асоцира када чујем појам медиј би била корупција и доста се слажем са колегом Аднаном. Мислим да је све што се тиче медијских кућа, портала, да је то све за рад неких политичара, а исто тако мислим да је и сувише дезинформација, исто тако непотребних информација, којима само бомбардирају људе. (Жена, 23 године, општа популација, Мостар)

Незадовољство медијима и њиховим извјештавањем неријетко доводи и до различитих реакција грађана. Табела 11 приказује у колико мјери испитаници подржавају различите врсте понашања као реакције које су усмјерене на медије, новинаре или уреднике и њихово извјештавање. Како се може видјети, велика већина испитаника нимало не подржава насиље (90,2%), пријетње (89,4%) ни говор мржње путем интернета (90,4%). Интересантне ставове испитаници показују у односу на тужбе за клевету, које би требало да представљају легитимно средство у борби против неистинитог или злонамјеног извјештавања. Интересантно је да четвртина испитаника (25,8%) нимало не подржава овакву противмјеру. С друге стране, врло је интересантан налаз да испитаници у значајној мјери подржавају цензуру.

Табела 11. Да ли подржавате наведена понашања према неким медијима, новинарима или уредницима

		Укупно	18-30	31-40	41-50	51-60	61-80
		%					
Насиље	У великој мјери	4,2	4,3	2,2	2,4	5,0	5,9
	Донекле	4,1	7,1	6,2	2,4	5,0	2,7
	Мало	1,5	1,4	2,8	0	3,0	1,3
	Нимало	90,2	87,1	88,8	95,2	87,1	90,1
Пријетње	У великој мјери	4,1	0,7	3,4	1,9	5,0	6,7
	Донекле	3,8	7,1	2,8	2,4	5,9	3,2
	Мало	2,7	4,3	3,4	1,0	3,0	2,7
	Нимало	89,4	87,9	90,4	94,8	86,1	87,4
Тужбе за клевету	У великој мјери	33,7	28,6	36,0	37,1	34,7	32,4
	Донекле	33,5	42,1	39,3	29,0	38,6	28,6
	Мало	7,0	6,4	8,4	8,1	5,0	6,4
	Нимало	25,8	22,9	16,3	25,7	21,8	32,6
Говор мржње путем интернета	У великој мјери	4,4	1,4	2,8	2,9	8,9	5,9
	Донекле	3,7	7,9	5,6	1,9	3,0	2,4
	Мало	1,5	2,1	1,1	1,0	2,0	1,6
	Нимало	90,4	88,6	90,4	94,3	86,1	90,1
Цензура	У великој мјери	11,1	14,3	11,2	9,0	10,9	11,0
	Донекле	33,4	39,3	39,9	32,4	35,6	28,1
	Мало	10,2	12,1	8,4	9,5	5,9	11,8
	Нимало	45,4	34,3	40,4	49,0	47,5	49,2

Исти облици понашања процјењивани су и у односу на то да ли су више усмјерени према женама или мушкарцима (табела 12). Генерално се може рећи да најмањи број испитаника сматра да су мушкарци ти који су чешће погођени наведеним појавама. У погледу подложности насиљу (46,5%) и тужбама за клевету (60%), највећи број испитаника процјењује да су жене подложније. Поред тога, за пријетње (53,6%), говор мржње путем интернета (65,8%) и цензуру (63%) се процјењује да подједнако погађају и мушкараце и жене. Занимљиво је погледати и разлике у процјенама које су добијене од жена и мушкараца. И једни и други показују исти тренд у процјенама наведених понашања, с тим што мушкарци постижу више скорове у категорији одговора која сугерише да су мушкарци подложни свим наведеним појавама, док у све остале три категорије одговора више резултате остварују жене.

Табела 12. Разлике у подложности жена и мушкараца

		Укупно	Мушкарци	Жене
		%		
Насиље	Више мушкарци	8,4	11,0	5,6
	Више жене	46,5	43,7	49,4
	Подједнако	42,7	42,0	43,4
	Ни једни ни други	2,5	3,3	1,7
Пријетње	Више мушкарци	14,8	18,7	10,5
	Више жене	29,6	26,2	33,3
	Подједнако	53,6	52,6	54,8
	Ни једни ни други	2,0	2,5	1,4
Тужбе за клевету	Више мушкарци	5,6	5,6	5,6
	Више жене	60,2	58,8	61,8
	Подједнако	30,1	30,1	30,2
	Ни једни ни други	4,1	5,6	2,5
Говор мржње путем интернета / насиље	Више мушкарци	12,1	14,5	9,5
	Више жене	17,0	15,2	19,0
	Подједнако	65,8	63,2	68,6
	Ни једни ни други	5,1	7,1	2,9
Цензура	Више мушкарци	10,8	13,1	8,3
	Више жене	22,1	17,5	27,1
	Подједнако	63,0	65,5	60,3
	Ни једни ни други	4,1	3,9	4,3

Насиље је оно што сви требамо избјећи. Баш данас је Дан против вршњачког насиља и баш се данас тај дан обиљежава. Када говоримо на малим узрастима да је насиље оно задње што нам треба, онда стварно нема смисла да сад говоримо некоме или нешто ријечима или физички да је насиље једини излаз. Све се може ријешити, сматрам, и без насиља и без ружних ријечи. (Мушкарац, 39 година, општа популација, Мостар)

Не, апсолутно не. Мислим да имају начини и сфере којим се то може ријешити, физичко насиље, говор мржње, не води ничему. Доводи до још више мржње, до још више насиља и што није добро ни за кога, на крају крајева. (Мушкарац, 24 године, општа популација, Сарајево)

Ја сам противник сваке врсте насиља и против кажњавања новинара из разлога да они не раде свој посао, не бисмо ми имали те информације које имамо. У бити, мислим да је главни проблем код нас, код медија непрофесионализам. Свака кућа која да, односно новинар који је написао тај чланак, он је неистинит, треба да кућа казни свог упосленика, а не да ми кажњавамо тог упосленика. (Мушкарац, 36 година, општа популација, Сарајево)

И ја се слажем. Хтјела сам се јавити прије. И ја бих тужила и медијску кућу и новинара зато што мислим да новинар не може објавити нешто на портал док шеф или неки надлежни те неке медијске куће то не провјери. (Жена, 21 година, општа популација, Сарајево)

Што се тиче повређивања неких, да кажем, личних права човјека, ту се слажем да ако неко некоме начини неку штету, да свакако треба да одговара на неки начин, наравно неким законским путем. Можда неком тужбом или слично, а што се тиче неког насиља, то апсолутно не подржавам, јер с тиме се ништа не добија и ствари се не рјешавају на такав начин. (Жена, 35 година, општа популација, Бања Лука)

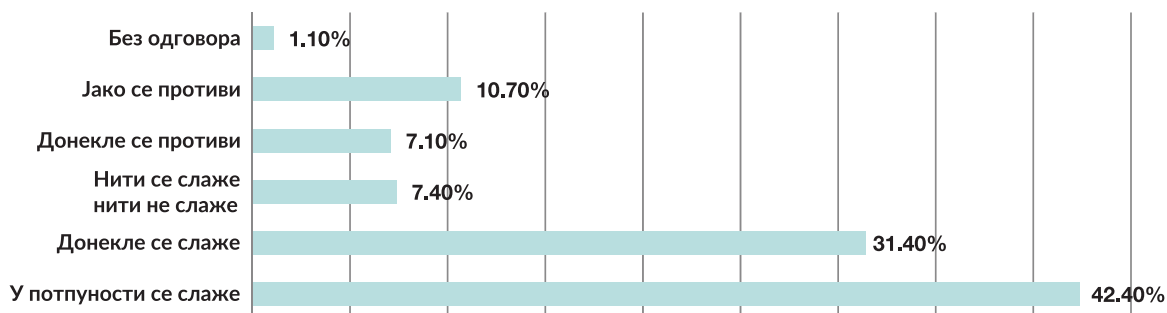
Против насиља сам свакако, а тужбе да, зашто да не. Значи, новинар, ако сте нешто изнијели у етер, треба да стојите иза тога. Треба информацију да провјерите прије него што је пустите. (Жена, 47 година, општа популација, Бања Лука)

Везе са политиком и додатно плаћање медијских садржаја

У графикону 16 су приказани резултати који показују у којем степену грађани сматрају да би медији требало да посвећују пажњу политици и изјавама политичара у вези са ситуацијом у којој се налазимо. Око 42,4% учесника истраживања се у потпуности, а 31,4% донекле слаже да би политици и изјавама политичара требало посвећивати далеко мање пажње. Имајући у виду да је само 10,7% изразито, а 7,1% дјеломично против таквог става, може се закључити да испитаници исказују значајну сагласност са ставом да политике генерално треба бити мање у медијима.

Графикон 16. Треба ли медији да посвећују мање пажње изјавама политичара и политичким садржајима

Мало шта ће објавити за политику да је добро, да су политичари урадили. Више ће објавити свађе као што кажу између Додика и тако тих. Већински ће објавити те свађе и те неке ружне ствари. (Жена, 21 година, општа популација, Сарајево)

Ми кад сједимо на кафи и причамо о политици, о политичарима, то је врло јасно у којем друштву живимо. Политика је број 1 у Босни и Херцеговини, тема главна и то је то. (Мушкарац, 30 година, општа популација, Сарајево)

Негативно је то што је битно превише штуро, а што се прича о небитним стварима. То су углавном задруге и тако то. Очито људи то прате. Доста чујем да људи прате такве емисије. Занимају их туђи животи, шта се код некога дешава у животу. То су те тако негативне ствари. (Жена, 55 година, општа популација, Мостар)

Мислим да нас лагано и сигурно затупљују са тим стварима. (Мушкарац, 44 године, општа популација, Мостар)

Народ као народ је сам напаћен, а медији долијевају упорно ту ватру, изазивају. Чак мислим да су и одговорни за изазивање неких већих сукоба јер дјелују у правцу политизације из разлога што су генерално отишли превише у политику. Мислим да овдје сви врло добро знамо која сада тренутно медијска кућа припада којој политичкој партији. (Мушкарац, 30 година, општа популација, Бања Лука)

Значи, све је углавном оријентисано на политику, на ријалити шоуе који су све више присутни и, наравно, негативно утичу на све људе, и на младе људе и на одрасле. Све се некако врти око таквих ствари, а најмање ствари се некако посвећује значи ономе што у суштини треба да буде приоритет. Да се прича о бољем развоју државе, економији, о култури, о спорту. Тако да, све је некако оријентисано на оно негативно и углавном се само провлаче такве емисије, такве приче. (Жена, 35 година, општа популација, Бања Лука)

Коначно, у вези са тачности, благовремености и квалитетом информисања постоји идеја да квалитетни извори информација треба да се додатно плате. У табели 13 су приказани резултати који осликавају степен сагласности испитаника са наведеним ставом. Резултати на цјелокупном узорку показују да се више од половине испитаних, кроз категорије у потпуности сагласан (27,4%) и донекле сагласан (27,8%), слаже са наведеним ставом. Петина испитаних у цјелокупном узорку је у потпуности против те идеје. Имајући у виду да овакав став зависи од више варијабли, поготово оних које одређују имовинско стање грађана, у анализу су уведени и степен образовања и радни статус испитаника. Како налази говоре, запослени (60,6%) и незапослени (61%) у готово идентичној мјери су у потпуности сагласни са идејом да квалитетније информисање треба додатно платити, а може се видјети и прилично уједначен однос њихових ставова у преосталим категоријама одговора. Сличан тренд са нешто мањим степеном сагласности је присутан и код пензионера, док испитаници из студентске популације показују најмањи степен сагласности са оваквом идејом. Уколико се исто питање анализира из угла степена образовања, онда се може закључити да је у свим категоријама испитаника најзаступљенија дјеломична сагласност са мишљењем да квалитетно информисање треба више платити. У овом случају је неопходно нагласити да испитаници који немају никакву завршену школу (25%) и испитаници за завршеном основном школом показују највећи степен отпора према наведеној идеји.

Табела 13. Да ли платити више новца за квалитетно медијско информисање

	У потпуности се слаже	Донекле се слаже	Нити се слаже нити не слаже	Донекле се противи	Јако се противи
Укупно	27,4%	27,8%	13,2%	8,8%	20,2%
Запослени	60,6%	14,1%	9,4%	11,3%	0,0%
Незапослени	61,0%	13,2%	6,0%	11,3%	0,0%
Студенти	45,0%	20,0%	25,0%	5,0%	0,0%
Пензионери	58,7%	8,9%	7,3%	11,3%	0,0%
Без школе	8,3%	41,7%	12,5%	8,3%	25,0%
Завршена основна школа	7,7%	58,2%	9,9%	4,4%	17,1%
Завршена средња школа	6,3%	61,0%	11,4%	8,9%	11,0%
Завршена висока школа	5,6%	60,1%	15,0%	9,2%	10,1%

Па мислим да да, да се треба платити права информација. Мислим, свака добра информација није скупа ако је добра, ако је поткријепљена научним чињеницама, аргументима и ако никога не угрожава такорећи. Тако да... ја се слажем са тим. (Мушкарац, 29 година, општа популација, Бања Лука)

Па слажем се са колегама, тако да кажем. Иза сваке добре, провјерене, квалитетне информације стоји нечији рад, нечије уложено вријеме, нечији уложени труд и сматрам да то треба и наплатити и корисник да то треба да плати на крају крајева, јер та корисна информација ће некоме уштедити и вријеме и новац. Утицаће да он одлучи правилно и на свакодневном нивоу и можда дугорочном за неке ствари. Тако да добра информација злата вриједи. (Жена, 29 година, општа популација, Бања Лука)

Мислим да би то било уреду. Ако ћеш већ пазити шта кажеш, колико новца толико користи. Тешко, јер тешко ће која телевизијска кућа за једну вијест пренијети 100% истину. Рецимо неки ће пренијети 10%, неки 20%, неки 30%, неки 50%, ал да ће пренијети 100% објективно је тешко колико год плаћали. (Мушкарац, 40 година, општа популација, Мостар)

У бити, ја бих могао и хтио плаћати за медиј који даје добре и провјерене информације. Мислим да смо стварно далеко од тога и да ће нам требати још доста, доста да се наши медији усавршавају да би дошли до тог нивоа да би могао неко да плаћа. (Мушкарац, 36 година, општа популација, Сарајево)

У принципу, не бих из разлога што ако мислим на ТВ и слично, зашто бих то радила када имам опет портале, односно и стране и домаће, регионалне, небитно, преко којих се могу информисати. Што се тиче плаћања, није ствар више ни у томе него ако већ радите нешто што је ваш посао, зашто бих ја давала више да ви радите исто, односно да радите шта би требало да радите. (Жена, 26 година, општа популација, Сарајево)

Утицај медија на демократију у БиХ и важност информисања за свакодневни живот

Нека од питања захваћена фокус групама су омогућила дубљи увид у аргументе и чињенице на којима грађани Босне и Херцеговине заснивају своје ставове, чиме је омогућено обогаћивање резултата добијених упитничким путем. Једна од области у коју је добијен увид је утицај медија на демократију и босанскохерцеговачко друштво у цјелини. Заједничко за готово све испитанике је наглашавање чињенице да медији у Босни и Херцеговини инсистирају на вијестима, информацијама и темама које имају негативан призивок. Ово се повезује са свим медијима. Учесници истичу да у медијским садржајима доминирају политичке теме које се тако представљају да код грађана подижу тензије и отежавају живот. Испитаници примјећују да не постоји медиј који инсистира на позитивним примјерима и вијестима које код грађана подржавају оптимизам и позитиван став према животу. Учесници су уједињени у мишљењу да овако конципирани медији, у друштву политичких институција и организација имају генерално негативан утицај на демократију у Босни и Херцеговини. На основу добијених исказа учесника је могуће закључити да се описани негативни утицај медија у суштини своди на два проблема. Први је тензија која се намеће у домену етничких односа, док се други односи на доминацију тема и садржаја из свих области (забава, умјетност, култура, политика, јавни живот, образовање) које имају негативне конотације.

Па утицај је негативан, укратко речено. Мислим да смо сви тога свјесни ко иоле чита свакодневну штампу. Ко иоле чита свакодневне вијести. Поготово ове сензационалистичке и мислим да такве вијести у свим медијима, у свим облицима доприносе само мањку демократије. (Жена, 29 година, општа популација, Бања Лука)

Питање је, у ствари, какве ми изборе имамо, односно медији нам намећу да константно бирамо између два зла, да то тако кажем. Мислим да медији доста утичу на јавно мнијење и генерално на произвођење услова какви тренутно политичкој ситуацији требају. (Мушкарац, 33 године, општа популација, Бања Лука)

Мислим да медији утичу на демократију, мислим да утичу на подсвијест људи, да се због медија демократија интерпретира на тотално другачији начин. Ја стварно звучим као огорчена особа, али ја пратим медије без обзира што ми се не свиђа маса ствари које пратим. (Жена, 42 године, општа популација, Бања Лука)

У медијима нећете наћи никад да је неко дијете добило златну медаљу или да се нешто позитивно десило, него ће се причати, хајмо рећи, о неком графиту или о некој ситници, нечему што има националистичке ствари у себи. (Жена, 21 година, општа популација, Мостар)

Негативно. На дјецу, рецимо, посебно насиље на телевизији и сада је њима то насиље сасвим нормално. Одрастају са тим. Катастрофа је. Ја сам баш огорчена по питању медија. Ја мислим да су пристрасни доста. Некад је контролу водила држава над медијима. Они су се сад осамосталили и мислим да имају превелику слободу и да се шире дезинформације. (Жена, 55 година, општа популација, Мостар)

Негативно утиче на демократију у Босни и Херцеговини, поготово што се сад само хушка о рату, само се затеже ситуација...Опет се враћамо да шире негативне информације. (Мушкарац, 24 године, општа популација, Сарајево)

Мислим да код нас има доста демократије овдје, поготово код медија, што ми ту демократију некако контра користимо. Зашто? Као што су колеге малоприје говориле, само се пласира вијест, никако се не провјерава. У бити, најбитније је да се само нешто каже па да се то онда не провјерава и доказује ко хоће и како хоће. (Мушкарац, 36 година, општа популација, Сарајево)

Демократије има све мање, све више иде царевини тројице моћника. Слободе говора нема. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Мостар)

Сљедеће важно питање које се наметнуло, и у које је омогућен дубљи увид кроз фокус групе је било и колико грађани Босне и Херцеговине уопште трагају за информацијама и колико су им оне важне у свакодневном животу. Генерални закључак је да грађани имају негативан став према медијском информисању свих домена (ТВ, радио, штампа, интернет), који је заснован на чињеницама из претходно описаних резултата. Овакво полазиште има двојак утицај на испитанике. Једни настоје да се дистанцирају од информативних садржаја и да сами, најшчешће путем интернета, бирају своје садржаје који су им блиски, пријатни или важни. Друга група учесника се упушта у самосталну потрагу и верификацију вијести и информација из више извора, што им, по њиховом мишљењу, омогућава да потпуније и тачније сагледају дешавања о којима, по њиховом мишљењу, медији извјештавају недовољно објективно. Укупно гледано, описано стање говори да се грађани не могу ослонити на вјеродостојност и потпуност информација, али се може закључити да су важне за свакодневни живот за већину испитаника, и да стога они сами настоје да дођу до њих.

Можда 2,3 сата. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Сарајево)

Информативне јако мало. Буквално успут што ми падне под руку да прочитам. Не могу да процијеним заиста колико. (Жена, 39 година, општа популација, Бања Лука)

Сат до два дневно, зависи колико имам времена, односно да ли се десило нешто што ме интересује. (Жена, 26 година, општа популација, Сарајево)

Пратим стварно доста. Укључена сам, нажалост, требала бих можда и мање бити. (Жена, 23 године, општа популација, Мостар)

С обзиром на то да сам из доста разлога одлучио да нећу набављати ТВ код куће, немам прилику да правим такав избор хоћу ли гледати вијести или нећу. Неко од колега је споменуо, оно што ме занима само нађем на интернету и то је то. (Мушкарац, 22 године, општа популација, Бања Лука)

Поред коментара учесника који се односе на количину времена коју потроше на трагање за информацијама, представљене су и изјаве учесника које се односе на то колико су им медији важни или које описују контекст трагања за информацијама или властите ставове и разлоге због којих имају негативан став према медијима и начину њиховог информисања или доступним информативним садржајима.

За квалитет живота никако, значи апсолутно ми нису битни у оваквом облику и на овакав начин. (Жена, 39 година, општа популација, Бања Лука)

Иако имамо један огроман број медија који су нам доступни, ми смо у медијском мраку зато што нам се пласира као у Сјеверној Кореји. Медији су јако битни. Ми морамо бити обавијештени шта се дешава у свијету, шта се дешава у нашој држави. Престала сам гледати неке информативне емисије када се угасила претходна поставка Алтернативне телевизије која мислим да је на овим просторима била, донекле, најобјективнији један медиј. Сада информације које ме интересују потражим на интернету па упоредим двије или три па онда из свега тога извучем ја неки свој закључак. (Жена, 47 година, општа популација, Бања Лука)

Сложио бих се с Медисом. Медији су јако битни управо због тога да знам ситуацију шта се дешава у мом граду, у држави уопште. Исто као што је било са ковид случајем, глобално смо могли знати шта се дешава. Медији су битни. Сад колико ће истине рећи, то је друга ствар. (Мушкарац, 34 године, општа популација, Мостар)

РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ ДУБИНСКИХ ИНТЕРВЈУА

Дубински интервјуи омогућили су да се проблеми и питања сагледају и из угла професионалаца који су директно инволвирани у медије. На тај начин је могуће добити потпунији увид у смисао резултата добијених путем упитника и фокус група, а уједно и схватити како различите аспекте из медија процјењују појединци који у њима раде. Анализа добијених одговора је у тексту који слиједи представљена у складу са редослиједом тема обухваћених интервјуом. Интерпретације добијених одговора поткријепљене су исказима учесника.

Процјена опште ситуације и проблема у медијима у БиХ

Општа ситуација у медијима у Босни и Херцеговини је кроз дубинске интервјуе најчешће описивана као лоша. Најчешћи негативни аспекти који се наводе односе се на слабу економску ситуацију у медијским кућама свих области (ТВ, радио, новине, интернет), снажна испреплетеност политике и медија, политички и економски утицај на медије, потцијењеност струке и незаштићеност новинара. Поред тога, у опису стања у медијима данас се као негативна појава наводи и велика количина *fake news*-а и недостатак етичких принципа који би морали да буду поштовани. Такође је споменуто да је појава короне додатно отежала посао медијима и новинарима. Ипак, нису сви саговорници потпуно уједначени у оваквој оцјени. Мањи дио испитаника процјењује да је тренутна ситуација у медијима нешто боља, односно да се полако поправља или да није толико лоша. Треба напоменути да се лоше стање у медијима у првом реду повезује са генерално неповољним стањем у Босни и Херцеговини као држави.

Па мислим да је јако лоша ситуација и мислим да је махом јако лош кадар, довољно неквалитетан и неприпремљен излази са факултета. Новинарство је један, многи ће рећи јесте занат и заиста јесте, али, с друге стране, захтијева заиста широко и прилично темељно знање. (АТВ)

Не допада ми се та ситуација, почев од моје куће па надаље јер поприлично су медији овисни. (ТВСА)

Ја мислим да медији у Босни и Херцеговини готово и не постоје. (Фриленсер)

Па ситуација је поприлично лоша и мислим да је сваке године све лошија. Можемо примијетити да ти индикатори сваке године помало падају. (Медиа центар)

Поларизација медија постоји и у демократски развијеним друштвима. С тим што није присутна корупција и притисак онакав какав је у балканским земљама, гдје можете видјети да неки медији можда мало више навијају за једну страну, а неки за другу страну. (Fokus.ba)

Ја мислим да није била никад гора. Мислим да у суштини цјелокупно стање у друштву се одражава и на медије, јер медији функционишу у систему оваквом какав јесте. На питању квалитета професионалних стандарда, начина извјештавања, приступа информацијама, проблема са лажним вијестима, проблема са дезинформацијама као феноменом, проблема са финансирањем. (ЦИН)

У конкретне проблеме које испитаници наводе спадају политички притисци, цензура и аутоцензура, проблеми финансирања, недостатак адекватног новинарског кадра и слабо образовање будућих новинара, потплаћеност новинара и невредновање новинарске струке. Неадекватну законску регулативу и непримјењивање законских одредби такође је највећи број учесника означио као велики проблем. Велики број медија у Босни и Херцеговини се перципира на различите начине. Док једна група испитаника сматра да је то проблем и да се број треба временом редуковати, друга група учесника је мишљења да је то индикатор демократије и да тако треба да буде. образовање је једна од основних ствари којој је, како испитаници процјењују, потребно посветити пажњу. По мишљењу учесника, знања с којима студенти завршавају факултете су застарјела, непрактична тако да нису у складу с потребама савремених медија. Стално усавршавање се, по њиховом мишљењу, намеће као стална обавеза како новина, тако и свих осталих запосленика у медијима. Одређени аспекти законских регулатива су процијењени као добри, мада је једногласна одлука да се закон не примјењује како би требало. С друге стране, за одређене законске домене се наглашава да су неадекватне и да их је потребно усавршити да би биле примјењиве и корисне у Босни и Херцеговини, односно да би их требало ускладити с потребама новинара и медија. Истиче се како су једино јавни сервиси колико-толико финансијски ситуирани, док мањи медији имају пуно више проблема с обезбјеђењем финансијске стабилности.

У Босни и Херцеговини јако велики број медија, огроман број и огроман је број за малу публику. Ми смо мала држава и заиста, када погледате број медија који у Босни и Херцеговини постоји и када видите у другим државама, видите да то је један огроман број. (Медиа центар)

Не бих забранио и нисам за забрану било чега, али бих да се обрати посебна пажња на људе или на медије који немају име, који немају импресум, за које не знамо ко стоји иза тога, који шире лаж, који шире мржњу. Прво бих на то обратио пажњу и полако ми чистимо те ствари. (Аваз)

Прије свега, кренућу од нас, самих медија. Требамо направити селекцију. На неки начин образовати кадар, прво крећем од јавног сервиса а то је донијети закон, омогућити оно што је по постојећем правилнику, а то је да и други дио Босне и Херцеговине новац који плаћа за РТВ таксу, да иде гдје треба односно на праву адресу. (БХРТ)

Тешко је очекивати да ће неко имати тако неке озбиљне новинаре или улагати у неке озбиљне новинаре ако пребијају од првог до првог. Та нека материјална стабилност да је ипак кључна у том свему. С тим да ни она неће доћи сама од себе. (Херцеговина инфо)

Цензура је присутна. Опет нешто што неће нико признати. Цензура постоји због тога што власничка структура диктира одређене теме које се истражују и којима се извјештава и тематски и начин на који се извјештава. Одређене информације никада неће бити могуће објавити у одређеним медијима зато што то не одговара њиховој власничкој структури. Власничка структура свакако јесте повезана са политиком. (ЦИН)

Не само аутоцензура него и цензура постоји. То је оно о чему такође треба причати. Мислим да постоје начини како се цензуришу неки садржаји у различитим редакцијама, можда чак и ако би неки новинар нешто написао или урадио, направи некакав прилог који не одговара, видимо какве су санкције, отпуштају се новинари (професор)

Безбједност новинара

Безбједност новинара је различито процијењена. Око двије трећине испитаних је мишљења да је безбједност новинара на врло ниском нивоу и да је новинар готово препуштен сам себи. Мања група испитаника сматра да ситуација није толико лоша, односно да је слична као и у другим струкама, односно слична генералној ситуацији у Босни и Херцеговини. Оваква ситуација је према испитаницима главни генератор аутоцензуре. Наиме, новинари и медијски радници, па и комплетне медијске куће су свјесни да избором одређених тема или начином писања и информисања могу себи да угрозе безбједност или отежају пословање. Стога усљед страха за властиту егзистенцију неријетко бирају стратегију избјегавања или неизазивања, односно аутоцензуру. Новинари који су, с друге стране, одлучни да не подлијежу притиску, препуштени су сами себи. Сви испитаници су сагласни да новинарска удружења у овом домену медијским радницима пружају само номиналну заштиту, али не и стварно функционалну.

Интересантно је да већина испитаника на неки начин раздваја пријетње и увреде које стижу са друштвених мрежа, портала и блогова као готово саставни дио медија који функционишу путем интернета. Једно од мишљења је да би се ситуација драстично поправила ако би се усвојио приједлог закона да се напади на новинаре почну третирати као напади на службена лица. Коначно, за унапређивање степена безбједности новинара је према испитаницима потребно донијети адекватне законске мјере и стриктно их се придржавати.

Можете ли ви објавити, обајаснити или може ли ико из ОЕБС-а објаснити зашто мене за 4 године није позвао нико из Удружења БХ новинара или из Клуба новинара Бања Лука. Сви они примају неке донације. Пријетио ми је професионални убица, послао ми је писмо. Пријавио сам, ено на блогу код мене стоји. Је ли мислите да се неко огласио? Нико се огласио није. (Фриленсер)

Истраживачко новинарство је нешто најопасније када причамо о новинарству. Јер, ево рецимо типа емисије које се баве одређеним ситуацијама у фирмама у владама и тако даље, ја вјерујем да им није нимало лако, јер свјedoци смо и кад камера сними сасвим случајно или намјерно а да се не зна, шта се све трпи. Од вербалних увреда до физичких напада. (ТВСА)

Зато што данас заиста свако може да каже било шта. И то не само када је новинар у питању, него када је и јавност у питању, управо због тог интернета. Али у сваком смислу мислим да је цјелокупна јавност заиста увијек на страни безбједности новинара и на страни његовог задатка какав год да је он био. (АТВ)

Мислим да је данас најлакше вријеђати новинаре, нападати, ружити и да нико на то не реагује. Надам се да ће се нешто урадити и око овога говора мржње на који се сад ту више обраћа пажња и да ће се ти људи по неком аутоматизму који нападају и вријеђају новинаре и друге људе, да ће се пронаћи и да ће се ту нешто урадити. (Аваз)

Ви сада замислите свој живот када излазите по разним групама као велики издајник, као неко гдје се упира прстом, Ваша слика, Ваша адреса, Ваше име и презиме излази по разним групама и у којима се ви оптужујете да сте издајник народа, да Вас је неко послао да уништите државу и слично. А то је све зато што откријете аферу у којој је украден велики државни новац за потребе неких приватних криминално-политичких структура. (Fokus.ba)

Разлика у положају мушких и женских новинара

У односу на притиске којем су новинари и медијски радници изложени, већина испитаних сматра да је женама теже. Оне се поред свих проблема које дијеле са мушким колегама сусрећу и са проблемом сексизма. Мишљење већине испитаних је да се жене у нашем друштву перципирају као слабији пол, па се тиме и чине лакшим метама за вријећање или пријетње. Женски испитаници ипак не истичу толико разлике у односу на мушке колеге, али сматрају да су ипак у одређеној мјери подложније вријећању, пријетњама и омаловажавању.

Мислим да ту нема мјеста причи о полу и чак ћу рећи да у посљедње вријеме, некако много више је жена у медијском послу него мушкараца. Али просто сматрам да је то једнако и мислим да у медијима, а не знам сад како је у другим професијама, али заиста мислим да не постоји то раслојавање у том смислу и мислим да и мушкарци и жене заиста функционишу сјајно и као колеге и као професионалци. (АТВ)

Сигурно да је женама вјероватно и доста теже. Ипак, жене су већином и мајке и другачије, суптилније. Али исто тако, ми бар у свом искуству имамо да су жене новинари обично и срчаније и пуно дубље улазе у своје приче које истражују. Вјероватно онда и додирну неке теме иза којих стоје људи који не воле да се о томе пише. (Fokus.ba)

Мислим да новинарке у Босни и Херцеговини се сусрећу са неупоредиво већим и другачијим проблемима него мушке колеге. Оне добијају пријетње које мушке колеге никада не добијају и то им се дешава само зато што су жене. Тај однос је заиста застрашујући. (Детектор)

Различити су видови насиља над мушкарцима и над женама. Мушкарце мислим да није баш лако заплашити као жене, јер су једноставно физички јачи. У том смислу можда имају другачију позицију. Начин, односно методе које се примјењују у насиљу над мушкарцима и женама новинарима, потпуно различит. Док се мушкарцима пријети првенствено физичким насиљем, жене се врло лако квалификују сексуалним објектима па је у том смислу више изложене емотивном ефекту насиља. (ЦИН)

Па, мислим, жене су више изложене сексистичким нападима, јер као жена знам врло добро, на крају крајева и овдје кад радим, како се људи знају обраћати, оно „мала“ или тако то. Мислим у МУП-у, али с друге стране како знају. То је наш, да кажем, можда и босански шовинизам. Тако и новинарке искрено. Те пријетње које добијају, чак велики дио њих нису пријетње по живот, али јесу пријетње баш с тог аспекта да покушавају да ударају на пол. А мушкарци кад пријављују, па њих је мање и да се пријављују генерално та врста случајева, то су онда баш пријетње. У смислу, не пријављује ниједан од њих те врсте, него баш оно кад му је неко пријетио. (Полиција Брчко Дистрикт)

Као што рекох евиденција прецизних немамо, али моје некакво искуство од раније, мислим да проблеми који се везују за нападе на новинаре једнако обухватају и мушке као и женске. (МУП РС)

Положај фриленсера у Босни и Херцеговини

Испитаници су сагласни да је у Босни и Херцеговини мало фриленсера и то посебно мало оних који имају етаблирано име и стечену репутацију. Поред тога, испитаници су уједињени у процјени да ова категорија медијских радника представља новинаре који у најмањој мјери подлијежу цензури и аутоцензури. Испитаници су уједињени у мишљењу да је ово најтежа категорија новинарства из више разлога. Прво, немају никакву институцију или установу која им може бити од помоћи у, за новинаре, непријатним ситуацијама. Друго, овај облик новинарства захтијева вишегодишње искуство. Треће, ова група новинара је у најнеповољнијем положају имајући у виду њихове проблеме са социјалним, здравственим осигурањем, радним статусом и плаћањем пореза.

Ја мислим да је то једина врста журнализма која може да донесе неке промјене. Што се тиче устаљених медија, од тога нема ништа. (Фриленсер)

У ствари је проблем њиховог статуса, и пензионог и здравственог осигурања, што то није регулисано и што ми имамо премијера који мисли да су фриленсери неке врсте сателита које лутају околу. У ствари, уопште не препознаје да су то људи који желе на такав начин да раде свој посао, да зарађују и да плаћају порезе и да имају иста права као и сви други. (Детектор)

Оно што ја знам да само у том нашем сектору, при Удружењу БХ новинари, постоји мање од осамдесет регистрованих фриленсера, од чега сви нису чак ни активни. Негдје тај број мислим да је посљедњи пут био шездесет седам. (Фриленсер)

Стварно су ти људи у незавидном положају. Држава каже једно, а онај послодавац за којег раде каже друго, тако да људи стварно не знају куд, шта и како. Мислим да ту треба стварно људима помоћи у смислу да се зна њихов правни статус без обзира који је и да једноставно људи имају право радити као и ми што радимо у неким другим медијским кућама. (Независне новине)

Мислим да добрих новинара има али сигурно је да су мање заштићени, као и сваки фриленс стручњак. Мислим да су мање заштићени, да, пошто немају неку кућу иза себе. (Фабрика)

Процјена (не)зависности медија

У процјени независности медија испитаници су уједињени у мишљењу да у Босни и Херцеговини готово да нема независних медија. Истичу се економска зависност, са једне, и политичка зависност, с друге стране, као фактори који у највећој мјери диктирају уредничку политику медија. Испитаници сматрају да је највише независних у онлајн медијима. Државни медији су, према добијеним резултатима, зависни од оснивача, а остали од различитих политичких и економских фактора. Интересантно је да су готово сви испитаници своју медијску кућу, без обзира којој области медија припадали, описали као објективну и независну, и на тај начин је издвојили од горе описаног модела зависности медија од политике и финансијске подршке. Један од критеријума који се намеће у раздвајању медија у Босни и Херцеговини

је извор финансирања. Процјењује се да су независнији они медији који до новца долазе путем различитих пројеката или донаторских средстава, док је наратив медија који имају финансијску подршку државних институција или политичких организација у потпуности одређен циљевима тих група.

Сви државни медији су зависни. Сви ови, дакле, јер једноставно то од њих тражи оснивач. Без обзира што се каже и ово и оно, једноставно то је дневно-политичка варијанта и то ти је то. Играш по моделу како ти свира. (ТВСА)

Независност се мјери по томе на који начин ви извјештавате о различитим политичким странкама. Ако сте једнаки у том приступу, врло вјероватно у ствари да сте ви независни. Али проблем је што је код нас та зависност стварно буквална. Ви имате у другим земљама медије који су директно приклоњени једној политичкој партији али њихово извјештавање није толико навијачко као оно што видимо у Босни и Херцеговини. (Детектор)

Па као што сам рекао, та зависност и независност се највише огледа у том маркетиншком колу. Отприлике ту велику предност наравно имају ТВ станице и радио-станице више у односу на штампане медије, јер они ту имају „већи утицај“ него штампа. Штампу ће неко купити, неко неће купити, а мање-више телевизију гледа свако. (Независне новине)

Цензура и аутоцензура су заступљени у максималном нивоу. (Фриленсер)

Људи су свјесни да ако имају рекламе из одређених компанија које су блиске неким странкама, они подсвјесно и једноставно знају да не би требали да „чачкају“ неке теме које улазе у те сфере. Проблеми су вјероватно као и свугдје на свијету, само што су код нас израженији. (Fokus.ba)

То је када говоримо о независним медијима који се финансирају од стране страних донатора, а независни медији приватни... они немају друге могућности него да гањају, како бих рекао, оглашиваче који су њима склони и да имају неку подршку те врсте, односно неке тајне финансијере, независне финансијере, отприлике неке филантропе и томе слично па да их, на крају крајева, нека страна компанија купи. (Бука)

Законски оквири функционисања медија

Испитаници сматрају да постоје добре законске регулативе које покривају ову област и које би се морале стриктније примјењивати. У том случају, сматрају, имали би доста независније медије него сад. Као један од начина развијања и стабилизовања независних медија је потицање младих новинара и блогера да дјелују самосвјесно и независно од политичких мотива политичких субјеката.

Што се тиче других приједлога и мјера за унапређивање независног новинарства у Босни и Херцеговини, споменута је и потреба за сређивањем ситуације с порталима, јер су често нетранспарентни, с нејасним информацијама о власничкој структури и агенди. Од конкретних приједлога који би могли да допринесу развоју независног новинарства и независних медија у Босни и Херцеговини су наведени:

- оснивање или реструктурирање новинарских удружења у функционалне организације;
- дефинисање улоге и обавезе државе према медијима и одвајање политике од медија;
- унапређење и досљеднија примјена закона који обухватају медије;
- олакшавање, (односно неотезавање) приступу информацијама;
- обезбјеђивање задовољавајућих плата новинарима;
- омогућавање сталне јавне едукације и усавршавања за новинаре и медијске раднике;
- обезбјеђивање транспарентнијег односа институција са медијима при извјештавању о својим активностима и информацијама;
- обучавање медија и новинара како да дођу до доступних фондова јер их премало користе.

Али заиста мислим да је до медија, до новинара, мислим да недостаје колегијалности, недостаје међусобне сарадње, недостаје дијалога, наравно о проблематичним питањима, јер просто медији као једно посебно тржиште морају да граде, вреднију и његују те вриједности. (АТВ)

Мислим да би држава требала медијима помоћи, али да то не буде условљено. Држава када би имала некакав закон да помогне медијима и да то буде у сврху као што сам раније рекао, да буде истина. (БХ Радио)

Мислим да се доста тога може Вијећем за штампу. Већ сад има неке могућности, које се некако не реализују. Не видимо да ту постоје активнији интереси нити њихов јачи ангажман да неко од својих овлаштења проведу у дјело. Првенствено морамо реаговати на социјалне мреже, јер медији и социјалне мреже морају сарађивати, а не бити у ратном стању. (ЦИН)

Политику треба одвојити од медија. Политика треба да ради свој посао, а сви остали треба да будемо у служби политике, али не директно везани и не условљени политичким дјеловањем. Друга ствар је, наравно, извори финансирања и новац. Дакле, да бисте задовољили новинара који данас ради, не можете му дати плату од 500 КМ и очекивати да од њега имате фантастичне резултате или да он у пуном капацитету ради посао који би требао да обавља. (РСГ)

Удружење новинара БиХ

Удружења новинара која тренутно функционишу у Босни и Херцеговини имају само номинални значај. Наиме, у оваквој форми се представљају као удружења која нису у стању да обезбиједо оптималне услове за новинарски рад, пруже заштиту новинарима или омогуће напредак у области медија. Сматра се да није потребно формирати нова удружења већ у првом реду учинити постојећа функционалним. Испитаници су генерално сагласни да би релевантно и функционално новинарско удружење омогућило напредак новинарске струке и унапређење стања у медијима, али не у оваквим условима.

Оформити такву једну организацију или, како рекосте, тијело. Наравно, збити редове. Новинари су као једна војска, збити редове тих новинара, прочистити редове. (ТВСА)

Све би то добро било, све то лијепо звучи. Пуно тога би требало измијенити да новинар буде на неки начин заштићен. Не мислим ја да треба бити заштићенији од другог човјека и другог занимања, али морамо ипак знати да новинари раде у специфичним ситуацијама. (БХ Радио)

Па имамо ми удружење новинара на нивоу БиХ. Имамо удружење Републике Српске. Имамо удружење хрватских новинара у Мостару. Значи имамо та три удружења који у суштини онако, колико се може примијетити, нису нешто компатибилни. Значи не сарађују. Сад то је вјероватно оно што сам Вам на почетку рекао, подјела ми, ви, они и тако даље. (Независне новине)

Обично су то мале групе људи, не знам колико се често састају службено, неслужбено смо свугдје у комуникацији, али да имамо веће чланство, можда би се неке јасније ствари искристализирале. Имали би већу подлогу да нешто тражимо. Овако нема нас довољно организованих да нешто организовано тражимо. (РТВ ХБ)

Улога образовања у развоју медија и новинарства у БиХ

Сви испитаници су сагласни да савремено образовање у Босни и Херцеговини ни на који начин није усклађено с потребама медија, односно да млади образовани новинари с факултета долазе потпуно неприпремљени за рад у медијима, са застарјелим сазнањима. Сматрају да би факултети журналистике и комуникологије требало да ускладе своје курикулуме са стварним потребама које ће новинари имати у раду у модерним медијима. Испитаници су такође сагласни да би било пожељно, ако не и неопходно, у средње школе увести предмете који се тичу новинарске професије, начина стицања и провјере информација и генерално рада и других аспеката функционисања медија.

Поред појава и проблема обухваћених упитником издвојени су и додатни увиди које су испитаници изнијели приликом интервјуа и који су процијењени као важни за контекст који се анализира. Испитаници су у највећој мјери сагласни и да међународна заједница треба да промијени однос према медијима у Босни и Херцеговини, јер с тренутним приступом подржава тренутно стање, које је, како је речено на почетку, означено као врло неповољно. Повезивање образовних институција, првенствено факултета са медијским кућама свих домена се такође доживљава као један од пожељних фактора који би кроз директан контакт струке и науке омогућио и адекватније образовање нових медијских радника али и повратно унаприједио медије у Босни и Херцеговини. Коначно, оптерећеност свих медија вијестима и информацијама које су негативно конотиране је једна од најчешћих замјерки на рачун медија, а с тим су сагласни и испитаници. У испитаном узорку преовладава мишљење да је потребно акценат помјерити на вијести, прилоге и ствари које имају позитиван призив и смисао и које треба да позитивно утичу на грађане. Инсистирањем на негативним и оптерећујућим вијестима се само и подижу тензије, како код појединаца тако и на општем нивоу. Промјеном смјера и указивањем на позитивне примјере, посебно из Босне и Херцеговине, грађанима би се указивало на позитивне примјере али и поставили темељи за развој афирмативнијег новинарства у Босни и Херцеговини.

У сваком случају, треба што више образовања, што више рада, праксе. Практике људима треба да би могли да се сналазе у свим тим ситуацијама. Треба им проширити видике. Треба људе слати на едукације да чују друго, другачије, виде друго и другачије јер стварно кад си закован у једну станицу, ти се малтене понашаш... (ТВСА)

Познавајући образовни систем у Босни и Херцеговини, ту подијељеност на више нивоа и хоризонтално и вертикално, чисто сумњам да ће медијска писменост или медијско право бити један од приоритета наше владе. Сад се о томе уопште не размишља, али, у сваком случају, све што ће допринијети неком квалитету и медија и људи који конзумирају тај садржај и на крају крајева и политичара је добродошло. (Бука)

На факултетима на новинарству па сигурно треба мало више посветити позорности истраживању нових медија, апсолутно социологија, психологија. То је нужност. Сами приступ креирању вијести, јер то вам је онај котач непрекидни. Ви се трудите, морате имати кликове па радите такве врсте вијести, а људи се хране таквим вијестима. (РТВ ХБ)

Што се тиче младих новинара можда да се направи неки пројекат гдје би они били у обавези да долазе и да гледају како се ради у једној редакцији. Не би било лоше да млади људи имају обавезу да долазе у редакције и да имају обавезу да бораве ту мало дуже, не дан, два, већ барем мјесеци, да могу видјети чиме ће се они бавити када заврше факултет. (О Канал)

ПРИЛОЗИ

Упитник за анкету с грађанима

Уводни текст:

Поштовани,

Агенција Призма истраживања, у сарадњи с Мисијом ОЕБС-а у Босни и Херцеговини (БиХ), проводи велико истраживање јавног мнијења на случајном и репрезентативном узорку грађана и грађанки БиХ старијих од 18 година. Ваше домаћинство, као и Ви, одабрани сте методом случајног избора у узорак за учешће у анкети којом испитујемо мишљења, ставове и искуства грађана и грађанки БиХ о навикама коришћења различитих медија, перцепцији и њиховим медијским потребама.

Стога нам је Ваше мишљење изузетно важно, јер се на основу обраде резултата мишљења и ставова 1000 случајно изабраних грађана узимају као мјеродаван опис мишљења и ставова свих грађана у БиХ.

Најбитније што треба да знате јесте да нам је јако стало до Вашег личног мишљења, а не како мисле други Вама блиски људи или група људи. Само Ваши искрени одговори ће нам помоћи да процијенимо тачно шта јавност, грађани и грађанке мисле о одређеним питањима. Не постоје тачни и нетачни одговори.

Учешће у самом истраживању је потпуно анонимно и подаци о Вашем имену или презимену као ни Ваши контакт детаљи се неће нигдје обзнанити.

Одговори које дате у упитнику ће се користити само у сврхе групне статистичке анализе, заједно с одговорима 1000 других грађана и грађанки који су као и Ви случајно одабрани широм БиХ да учествују у овој анкети.

Унапријед вам хвала на Вашем учешћу.

ШИФРА АНКЕТАРА

--	--	--	--

ДАТУМ ИНТЕРВЈУА

--	--	--	--

ТИП НАСЕЉА ИЗ СПЕЦИФИКАЦИЈЕ УЗОРКА
(1-ГРАДСКО; 2-ВАНГРАДСКО/СЕЛО)

--

ПОДАЦИ ИЗ СПЕЦИФИКАЦИЈЕ УЗОРКА
ИЛИ КОНТАКТ ЛИСТА!

ШИФРА АДРЕСЕ ПОЛАЗНЕ ТАЧКЕ	
ШИФРА ОПШТИНЕ	
НАЗИВ ОПШТИНЕ	
ШИФРА МЈЕСТА	
НАЗИВ МЈЕСТА	
НАЗИВ УЛИЦЕ	
КУЋНИ БРОЈ	
БРОЈ СПРАТА	
ОЗНАКА СТАНА	
ОПИСНА АДРЕСА:	

НАПОМЕНА АНКЕТАРУ:

Евидентирајте сваку адресу коју сте посјетили између последње адресе на којој сте комплетирали анкету и ове адресе на питања од У1 до У5.

У1. Број особа које сте од последње обављене анкете до ове анкете контактирали, али су одбиле да учествују у анкети?

Упишите број!	
---------------	--

У2. Који су разлози одбијања ових особа?

Разлози	Укупно
1. – Презаузет, нема времена, има друге обавезе, лоше здравље	
2. – Не занима га	
3. – Није компетентан, не зна ништа, не жели	
4. – Боји се, не жели да се повриједи приватност	
5. – Већ анкетан, не вјерује у анкете и сл.	
6. – Друго – Наведи!	
Сума	

Напомена: Укупна сума бројева за све ставке у овој табели мора да одговара броју уписаном на питање У1.

У3. Пол особа које су одбиле:

Пол	Укупно
1. – Мушкарац	
2. – Жена	
Сума	

Напомена: Укупна сума бројева за све ставке у овој табели мора да одговара броју уписаном на питање У1.

У4. Starosna dob osoba koja su odbile:

Godine starosti	Укупно
Do 30 godina	
31 – 50	
51 i više	
Укупно	

Напомена: Укупна сума бројева за све ставке у овој табели мора да одговара броју уписаном на питање У1.

У5. Између последње обављене и ове анкете, на колико адреса сте покуцали барем два или више пута, али ни након тога никога нисте нашли код куће и због тога сте одустали од даљњих покушаја да их контактирате?

Упишите број!	
---------------	--

ВРИЈЕМЕ ПОЧЕТКА ИНТЕРВЈУА!	ЧАС	МИН

П1. ПИТАЊЕ САМО ЗА ПИЛОТ АНКЕТУ! Кад чујете ријечи “Медији у БиХ”, шта вам прво падне на памет. (Уписати један одговор у сваки ред!)

Асоцијације
1.
2.
3.

Не читати! Не зна или не жели да одговори

Р2-4. Сада ћу вас замолити да ми кажете колико су по вашем мишљењу медији у БиХ уопште ... У великој мјери, донекле, мало или нимало? (Ротирати редослијед читања ставки. Питати за сваку ставку појединачно. Уписати један одговор за ставку!)

Облици понашања	У великој мјери	Донекле	Мало	Нимало
2. Независни од политичког утицаја	1	2	3	4
3. Професионални у свом извјештавању	1	2	3	4
4. Непристрасни, односно објективни	1	2	3	4

П5. Неки кажу да би медији требало да носе одговорности у случајевима да се утврди неистинито и/или злонамјерно извјештавање јавности? На који начин би по вашем мишљењу медији требало најприје да носе одговорност? (Прочитати понуђене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. Да плате новчану казну
2. Да им се на неко вријеме повуче лиценца за рад
3. Да се одговорне особе казне прекршајно
4. Да се одговорне особе казне кривично, с могућношћу затворске казне
5. На неки други начин? Молимо вас да наведете!

--

6. **(Не читати!) Не зна**
7. **(Не читати!) Не жели да одговори**

П6-П8. По Вашем мишљењу, која од три наведених фактора, или неки други, утичу највише ПОЗИТИВНО на БОЉИ квалитет садржаја које нуде домаћи медији? (Не читати! Сачекати одговоре! Уписати 3 одговора. У колону „Најважнији” уписати први одговор. У колону „Други по важности” уписати други одговор. У колону „Трећи по важности” уписати трећи одговор. Нагласити да је први одговор најважнији, и тако редом до трећег одговора! У свакој од три колоне заокружити по један одговор!)

Фактори	Најважнији	Други по важности	Трећи по важности
То да ли је медиј домаћи или страни	1	1	1
То да ли је медиј приватни или јавни	2	2	2
Од новинара и уредника	3	3	3
7. Независности медија од политичког утицаја	4	4	4

П9-12. У којој мјери су по вашем мишљењу медији у БиХ у свом свакодневном раду изложени следећим врстама притисака? У великој мјери, донекле, мало или нимало? (Потирати редослијед читања ставки. Питати за сваку ставку појединачно. Уписати један одговор за ставку!)

Облици понашања	У великој мјери	Донекле	Мало	Нимало
9. Политички притисак	1	2	3	4
10. Економски притисак	1	2	3	4
11. Притисак правним средствима, тужба за клевету, прекршајна пријава и сл.	1	2	3	4
12. Притисак због пријетњи и нарушене безбједности	1	2	3	4

П13-15. По Вашем мишљењу, која три од наведених су највећи проблем с којима се тренутно суочавају медији у БиХ? (Не читати! Сачекати одговоре! Уписати 3 одговора. У колону „Најважнији” уписати први одговор. У колону „Други по важности” уписати други одговор. У колону „Трећи по важности” уписати трећи одговор. Нагласити да је први одговор најважнији, и тако редом до трећег одговора! У свакој од три колоне заокружити по један одговор!)

Проблеми	13. Најважнији	14. Други по важности	15. Трећи по важности
Економска одрживост	1	1	1
Изложеност политичким притисцима	2	2	2
Безбједност новинара	3	3	3
Недовољна судска заштита медија	4	4	4
Ефикасније рјешавање тужби за клевете	6	6	6
Не читати! Не зна или не жели да одговори	8	8	8

П16. ПИТАЊЕ САМО ЗА ПИЛОТ АНКЕТУ! Који су то садржаји које бисте вољели да више видите у домаћим медијима? (Уписати један одговор у сваки ред!)

Садржаји
1.
2.
3.

Не читати! Не зна или не жели да одговори

П17-19. А које од наведених садржаја/програма највише пратите у медијима? (Не читати! Сачекати одговоре! Уписати 3 одговора. У колону „Најважнији“ уписати први одговор. У колону „Други по важности“ уписати други одговор. У колону „Трећи по важности“ уписати трећи одговор. Нагласити да је први одговор најважнији, и тако редом до трећег одговора! У свакој од три колоне заокружити по један одговор!)

Садржаји	17. Најважнији	18. Други по важности	19. Трећи по важности
Информативни програм/Вијести/ Дневници	1	1	1
Политичке емисије	2	2	2
Програм забавног садржаја	6	6	6
Образовни програм	8	8	8
Не читати! Не зна или не жели да одговори	13	13	13

П20-22. Када су у питању информативни садржаји – разне вијести, дневници и слично, који од наведених фактора највише утичу на ваш избор медија у којем углавном пратите информативне садржаје? (Не читати! Сачекати одговоре! Уписати 3 одговора. У колону „Најважнији“ уписати први одговор. У колону „Други по важности“ уписати други одговор. У колону „Трећи по важности“ уписати трећи одговор. Нагласити да је први одговор најважнији, и тако редом до трећег одговора! У свакој од три колоне заокружити по један одговор!)

Фактори	20. Најважнији	21. Други по важности	22. Трећи по важности
Истраживачко новинарство			
Истинитост и благовременост информација	1	1	1
Информишу у складу с мојим политичким, односно етничким одређењима	3	3	3
Политичка и свака друга непристрасност	4	4	4
Новинар који уређује/води/извјештава	5	5	5
Тип медија: тв, радио, штампа, интернет	6	6	6
Не читати! Не зна или не жели да одговори	8	8	8

П23. У цјелини гледано, какво је ваше повјерење у медије које најчешће пратите? Да ли јако вјерујете, донекле вјерујете, донекле не вјерујете или уопште не вјерујете? (Прочитати понуђене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. У потпуности се слаже
2. Донекле се слаже
3. Нити се слаже нити не слаже
4. Донекле се противи
5. Јако се противи
6. **(Не читати!) Не зна**
7. **(Не читати!) Не жели да одговори**

П24. ПИТАЊЕ САМО ЗА ПИЛОТ АНКЕТУ! Можете ли навести специфично највише три медија чијим информацијама највише вјерујете? (Уписати један одговор у сваки ред!)

Медији
1.
2.
3.

Не читати! Не зна или не жели да одговори

П25-27. Да ли и у којој мјери подржавате следеће облике понашања према неким медијима, или новинарима, уредницима који раде за те медије? У великој мјери, донекле, мало или нимало? (Ротирати редослијед читања ставки. Питати за сваку ставку појединачно. Уписати један одговор за ставку!)

Облици понашања	У великој мјери	Донекле	Мало	Нимало
25. Насиље	1	2	3	4
26. Пријетње	1	2	3	4
27. Тужбе за клевету	1	2	3	4
28. Говор мржње путем интернета	1	2	3	4
29. Цензура	1	2	3	4

П30-34. Да ли су сљедећим облицима понашања више изложени мушкарци, жене, подједнако и једни и други, или нису ни једни ни други? (Ротирати редослијед читања ставки. Питати за сваку ставку појединачно. Уписати један одговор за ставку!)

Облици понашања	Више мушкарци	Више жене	Подједнако	Ни једни ни други
30. Насиље	1	2	3	4
31. Пријетње	1	2	3	4
32. Вријеђање на основу пола	1	2	3	4
33. Тужбе за клевету	1	2	3	4
34. Говор мржње путем интернета	1	2	3	4

П35. Неки кажу да би медији требало знатно мање пажње да посвећују политици и изјавама политичара због ситуације у којој се налазимо? У којој мјери се слажете или не слажете с тим мишљењем? (Прочитати понуђене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. У потпуности се слаже
2. Донекле се слаже
3. Нити се слаже нити не слаже
4. Донекле се противи
5. Јако се противи
6. **(Не читати!) Не зна**
7. **(Не читати!) Не жели да одговори**

П36. Неки кажу да би радо платили више новца ако би им неки медиј понудио квалитетније информисање. У којој мјери се слажете или не слажете са тим мишљењем? (Прочитати понуђене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. У потпуности се слаже
2. Донекле се слаже
3. Нити се слаже нити не слаже
4. Донекле се противи
5. Јако се противи
6. **(Не читати!) Не зна**
7. **(Не читати!) Не жели да одговори**

Социодемографска питања

Хвала што сте одвојили дио свог времена да бисте одговорили на питања. Желио/ла бих да ми дате неке основне информације о Вама које ће нам помоћи да боље схватимо дате одговоре. Будите сигурни да ће се све информације сматрати повјерљивим.

П37. Пол? *(Не питати! Могућ само један одговор!)*

1. Мушки
2. Женски

П38. Доб, напуњене године старости? *(Уписати одговор!)*

|| година

П39. Степен образовања? *(Прочитати све предложене одговоре. Могућ само један одговор!)*

1. Без образовања
2. Основно образовање
3. Средње образовање у трајању до 3 године
4. Средње образовање у трајању од 4 године
5. Виша школа
6. Факултетско образовање
7. Магистарски/докторски студиј

П40. Радни статус? *(Прочитати све предложене одговоре. Могућ само један одговор!)*

1. Послодавац	иди на П41
2. Запослено лице	иди на П41
3. Самозапослено лице	иди на П41
4. Помажући члан домаћинства	иди на П41
5. Незапослено лице	иди на П42
6. Студент	иди на П42
7. Лице које обавља кућне послове	иди на П42
8. Пензионисано лице	иди на П42
9. Остало? Молимо Вас да наведете!	иди на П42

П41. У којем сектору радите? (Прочитати све предложене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. Приватни сектор
2. Јавни/државни сектор
3. Невладина организација
4. Нешто друго

П42. Када размишљате о укупном приходу Вашег домаћинства, тј. о укупном новцу који зараде или приме сви чланови Вашег садашњег домаћинства, који је износ нето просјечног мјесечног прихода... (Прочитати све предложене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. До 500 КМ
2. 501 – 1000
3. 1001 - 1500
4. 1501 - 2000
5. Преко 2000 КМ
6. **(Не читати!)** Без одговора

П43. Која је ваша етничка, односно национална припадност? (Прочитати све предложене одговоре. Уписати само један одговор!)

1. Бошњачка
2. Српска
3. Хрватска
4. Нека друга Молимо Вас да наведете! _____
5. **(Не читати!)** НЕ ЗНА / НЕ ЖЕЛИ ДА ОДГОВОРИ

Географска питања

П44. Ентитет? (Уписати само један одговор!)

1. ФБиХ
2. РС
3. Брчко Дистрикт

П45. Регион? (Уписати само један одговор!)

П46. Општина? (Уписати само један одговор!)

П47. Тип насеља? (Уписати само један одговор!)

1. Градско
2. Ванградско/Сеоско

Водич за фокус групе с грађанима

Увод - 10 минута

Добар дан/ добро вече и добро дошли. Ја сам _____ и ја радим са агенцијом Призма. Ми смо професионална истраживачка компанија која се бави маркетиншким истраживањима, испитивањима јавног мнијења. Позвали смо вас данас да учествујете у групној дискусији која се тиче мишљења и ставова грађана БиХ о различитим питањима која имају везе с начином на који користимо медије, разне медије.

У овој групној дискусији не постоје погрешни одговори, ово није испит и нико неће бити оцијењен. Занима нас ваш став и ваше мишљење. Сваки одговор је исправан одговор. Све што треба да урадите јесте да се опустите и разговарате.

Да прво завршимо неке формалности. Ова дискусија се снима зато што је то једини начин да наши други истраживачи и наш клијент анализирају оно што се у овим дискусијама каже. Ја не могу записати све оно што ви кажете. Нити могу запамтити све о чему ћемо разговарати. Сви подаци и информације које добијемо од вас биће искључиво употријебљени за потребе овог истраживања и неће бити доступни јавности. Снимци ће се искључиво користити за израду транскрипата разговора на основу којих ће се радити анализа резултата.

(АКО ПРЕДСТАВНИК КЛИЈЕНТА ПРИСУСТВУЈЕ ФОКУС ГРУПИ! С тим у вези, заједно са мном се овдје налази и мој асистент који ће покушати да опсервира и запише што је могуће више од оног што ви кажете данас.)

Јако је важно да у овој дискусији подједнако учествују сви партиципанти. Свако ће имати прилику да каже што мисли. Зато је јако важно да поштујемо друге. Док један говори, други треба да слушају. Ја ћу исто тако водити рачуна о томе да нико од вас не говори ни превише нити премало. Па ми опростите ако вас ту и тамо прекинем или ако неком другом дам ријеч преко реда и слично.

Такође, тражићу од вас да угасите свој мобител тако да нас не омета током овог разговора.

Хвала вам.

У реду, започнимо с представљањем. Ја ћу први почети. Моје име је _____.

Можете ли ми рећи нешто о себи, те име или надимак којим желите да Вас ословљавам током наше дискусије. Понављам да је Ваше учешће у дискусији потпуно анонимно. Уопште нас не занима Ваш идентитет за потребе самог истраживања.

Питања за дискусију – 60 – 75 минута

- П1. Кад чујете ријечи “Медији у БиХ”, шта Вам прво падне на памет? Које ријечи, мисли, асоцијације?
- П2. Како бисте тренутно описали ситуацију када су у питању медији у БиХ?
- П3. Који су, по Вашем мишљењу, главни проблеми медија у БиХ, или барем оних које Ви пратите?
(Модератор: Ако испитаници не наведу, питати појединачно: квалитет садржаја које нуде, објективност и непристрасност у информисању, професионално извјештавање, зависност/независност од политичког утицаја, политички притисци које врше)
- П5. Какав је, по Вашем мишљењу, тренутно утицај медија у нашем друштву?
- П6. Какав је утицај медија на развој демократије у БиХ?
- П7. Генерално гледано, како бисте оцјенили утицај овдашњих медија уопште на развој демократије у БиХ?
- П8. Неки кажу да би медије требало кажњавати у случајевима да се утврди неистинито и/или злонамјерно извјештавање јавности. У којој мјери се слажете или не слажете с тим мишљењем?
- П9. У цјелини гледано, колико сте тренутно задовољни садржајима који се нуде у домаћим медијима? С чиме сте највише задовољни, односно незадовољни?
- П10. По Вашем мишљењу, који фактори утичу највише на квалитет садржаја које нуде домаћи медији?
(Модератор: Ако испитаници не наведу, питати појединачно: то да ли је медиј домаћи или страни, да ли је медиј приватни или јавни, тип медија; тв, радио, интернет портали, новине, новинар, економска ситуација, независност медија)
- П11. У којој мјери су, по Вашем мишљењу, медији у БиХ у свом свакодневном раду изложени разним врстама притисака? Који су то притисци?
- П12. У цјелини гледано, како бисте оцијенили утицај овдашњих медија када је у питању истинитост информисања грађана?
- П13. Да ли, по Вашем мишљењу, медија у БиХ има знатно више него што треба, таман колико и треба или знатно мање него што треба? Зашто?
- П14. У цјелини гледано, колико је Вама лично, за потребе Вашег живљења, важно постојање медија у БиХ?
- П15. Које специфично медије највише пратите и зашто?
- П16. Које врсте емисија/програма највише пратите и зашто?
- П17. Када су у питању информативни садржаји – разне вијести, дневници и слично, који фактори највише утичу на Ваш избор медија у којем углавном пратите информативне садржаје?
(Модератор: Ако испитаници не наведу, питати појединачно: истинитост информација, благовременост информација, политичка опредјељења медија, политичка и свака друга непристрасност, новинари, тип медија; тв, радио, интернет, новине.)

- П18. Колико времена дневно у просјеку проводите пратећи информативне садржаје на сљедећим медијима? Тв, радио, интернет, новине?
- П19. Можете ли навести специфично највише три медија чијим информацијама највише вјерујете? Зашто?
- П20. Шта мислите да ли је и у којим ситуацијама оправдано према неким медијима, њиховим запосленицима употребити неки вид насиља? Говор мржње? Пријетње? Тужбе за клевету и сл.? Омаловажавање?
- П21. Неки кажу да би медији требало знатно мање пажње да посвећују политици и изјавама политичара због ситуације у којој се налазимо. У којој мјери се слажете или не слажете с тим мишљењем?
- П22. Неки кажу да би радо платили више новца ако би им неки медиј понудио квалитетније информисање. У којој мјери се слажете или не слажете с тим мишљењем?
- П23. Ево нас, дошли смо до самог краја данашње дискусије. Да ли имате рећи нешто за крај у вези с овим, а нисмо вас питали?

Хвала лијепо на учешћу.

Водич за полуструктуриране интервјуе с представницима медија

1. У цјелини гледано, како бисте оцијенили садашњу ситуацију у медијима у БиХ?
2. Који су најважнији проблеми, изазови?
3. Које су најважније потребе које је потребно задовољити? Организационе, финансијске, потребе за квалификованим запосленицима, тренинзи и образовање и сл.?
4. Каква је ситуација с новинарством? Новинарима?
5. Који су главни проблеми у вези с новинарима? Недостатак новинара? образовање/ тренинг? Политичке везе? Политички притисци? Цензура и ауто-цензура?
6. Каква је ситуација с безбједношћу новинара?
7. Да ли мислите да, у вези с овим проблемима, мушки новинари имају више, мање, једнако проблема у односу на женске новинаре?
8. Шта мислите о тзв. фриленс журнализму? Каква је ситуација по том питању? Који су највећи проблеми и изазови?
9. У којој мјери су, по вашем мишљењу, медији зависни, односно независни? Који су главни критеријуми на основу којих се зависност, односно независност медија процјењује?
10. По вашем мишљењу, шта је најприје конкретно потребно урадити да би се унаприједила тренутна ситуација с медијима? Које су конкретне мјере које предлагете? (АКО ИСПИТАНИК НЕ НАВЕДЕ НИШТА КОНКРЕТНО, ПИТАТИ СПЕЦИФИЧНО ЗА: ОСНОВАТИ НОВО ФУНКЦИОНАЛНИЈЕ УДРУЖЕЊЕ, ПОБОЉШАТИ РАД ПОСТОЈЕЋИХ, ОЈАЧАТИ СИНДИКАТ, ПОБОЉШАТИ САРАДЊУ МЕЂУ МЕДИЈИМА, ФОРМИРАТИ ТИЈЕЛО ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ НОВИНАРА, ОБУЧИТИ ПОЛИЦИЈУ И ПРАВОСУЂЕ, ПОЈАЧАТИ ИНСПЕКЦИЈУ У МЕДИЈИМА У ПОГЛЕДУ ПОШТИВАЊА ПРАВА НОВИНАРА И ЗАПОСЛЕНИХ, ПРОМИЈЕНИТИ ЗАКОН ТАКО ДА СЕ НАПАД НА НОВИНАРА ТРЕТИРА КАО НАПАД НА СЛУЖБЕНО ЛИЦЕ.)
11. Како и на који начин најприје помоћи независним медијима? Како помоћи новинарима у тим медијима?
12. У циљу унапређења медијске ситуације у БиХ, шта мислите да би најприје требало да ураде домаће власти? Међународне организације? Невладина удружења? Грађани? Сами медији?
13. А шта мислите о томе да се у образовном систему обраде теме од значаја за развој медијске културе, медијске писмености, посебни студијски програми посвећени медијском праву и сл.?
14. Дошли смо до самог краја нашег разговора. Да ли имате рећи нешто за крај што сматрате битним, а да смо ми пропустили да вас питамо?

Још једном, хвала на учешћу!

Водич за полуструктуриране интервјуе с представницима полиције

1. У цјелини гледано, како бисте оцијенили садашњу ситуацију у медијима у БиХ?
2. Који су најважнији проблеми, изазови?
3. Како бисте оцијенили ситуацију с безбједношћу новинара?
4. Гледајући из ваше перспективе, јесу ли закони који штите новинаре адекватни или би требало нешто мијењати? С обзиром на то да немамо посебне одредбе у КЗ (кривични закон) које се односи на новинаре.
5. Да ли постоји контакт-особа за питања безбједности новинара или неки интерни протокол о поступању када је у питању безбједност новинара? Ако да, можете ли навести примјер? Колико често се користи?
6. Да ли обавјештавате новинаре шта је предузето у случају да је пријављено извршење к.д. (кривично дјело) на штету новинара?
7. Каква је сарадња с новинарима на терену? Сарађује ли ваша институција с удружењима новинара? По вашем мишљењу, које су конкретне препоруке за побољшање односа/ сарадње?
8. Да ли бисте били спремни да се укључите у рад неког радног тијела/ко-ординационе групе која би радила на побољшању безбједности новинара?
9. Да ли сарађујете с Институцијом омбудсмена на овим темама?
10. Какави су капацитети када су у питању сајбер/онлајн напади на медије и новинаре? Да ли су вам потребне обуке на ову тему?
11. Да ли мислите да, у вези с овим проблемом, мушки новинари имају више, мање, једнако проблема у односу на женске новинаре?
12. По вашем мишљењу, шта је најприје конкретно потребно урадити да би се унаприједила тренутна ситуација с медијима? Које су конкретне мјере које предлагете? (АКО ИСПИТАНИК НЕ НАВЕДЕ НИШТА КОНКРЕТНО, ПИТАТИ СПЕЦИФИЧНО ЗА: ФОРМИРАТИ ТИЈЕЛО ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ НОВИНАРА, ОБУЧИТИ ПОЛИЦИЈУ И ПРАВОСУЂЕ, ПОЈАЧАТИ ИНСПЕКЦИЈУ У МЕДИЈИМА У ПОГЛЕДУ ПОШТИВАЊА ПРАВА НОВИНАРА И ЗАПОСЛЕНИХ, ПРОМИЈЕНИТИ ЗАКОН ТАКО ДА СЕ НАПАД НА НОВИНАРА ТРЕТИРА КАО НАПАД НА СЛУЖБЕНО ЛИЦЕ.)
13. У циљу унапређења медијске ситуације у БиХ, шта мислите да би најприје требало да ураде домаће власти? Међународне организације? Невладина удружења? Грађани? Сами медији?
14. Дошли смо до самог краја нашег разговора. Да ли имате рећи нешто за крај што сматрате битним, а да смо ми пропустили да вас питамо?

